

คนสารคดี

ธีรภาพ โลหิตกุล

ธีรภาพ โลหิตกุล บิดามารดาเป็นชาวลุ่มน้ำบางปะกง จะเชิงเทรา แต่มากำเนิดและเติบโตในกรุงเทพฯ จบปริญญาตรีจากคณะสังคมศาสตร์ เอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทำสารคดีโลกสลัปส์ ชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” ได้รับรางวัลสารคดีดีเด่นจาก สยช. และรางวัลเมขลาจากสมาคมผู้สื่อข่าวบันเทิงแห่งประเทศไทย

เคยผ่านงานนิยายสารและงานโทรทัศน์ ภายหลังมาเป็นนักเขียนสารคดีมีอาชีพ มีผลงานมากมาย เช่น คินส์ฟงไฟร์และสายน้ำ กว่าจะเป็นสารคดี กบฏเกือก เมื่อเลือดอีระวดี้กรุ่น กบฏกริชบาหลี สายน้ำ ภูหนาวเงาอดีต คนโยนพื้น ท่องแดนเจดีย์ไฟร์ในพุกามประเทศ นครวัด นครธม และคนเลี้ยงม้า เป็นต้น

“สารคดี--เป็นสื่อหนึ่งของความบันเทิง
หากแต่เป็นความบันเทิง
ที่สอดแทรกสาระความรู้ควบคู่กันไป”

ธีรภาพ โลหิตกุล

บนถนนนักเขียนสารคดีในเมืองไทย ธีรภาพ โลหิตกุล เป็นหนึ่งในนักเขียนแถวหน้า ผลงานของธีรภาพยืนอยู่บนแผงมาอย่างต่อเนื่อง และได้รับความนิยมติดต่อกันมานาน ผลงานจึงเป็นแบบอย่างให้แก่คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ ได้ศึกษาวิธีการเขียน ถ้าจะมองไปที่นักเขียนสารคดีคลื่นลูกใหม่ ไม่น้อยคนที่เติบโตที่ได้รับอิทธิพลการเขียนมาจาก ธีรภาพ โลหิตกุล

เมื่อผลงานทรงอิทธิพลต่อนักเขียนสารคดีเช่นนี้แล้ว คนรุ่นใหม่ที่ปรารถนาเดินบนทางเส้นทางการเขียนสารคดี โดยเฉพาะสารคดีที่มีแนวเนื้อหาเชิงศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ยกย่องที่จะละเลยการศึกษางานของ ธีรภาพ โลหิตกุล

คุณสมบัติของนักเขียนสารคดี

ถ้าถามถึงศาสตร์การเขียนแล้ว ธีรภาพแจ่มแจ้งไว้อย่างชนิดที่เรียกว่า ไม่มีบิดบัง สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที แต่จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ

คุณสมบัติของนักเขียนสารคดี ธีรภาพบอกว่ามีอยู่ด้วยกัน ๖ ประการ หากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่า เป็นพื้นฐานของนักเขียนประเภทอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

๑. ช่างซัก ช่างถาม ช่างสังเกตเรียนรู้ ตั้งนักเรียนน้อยอยู่เสมอ
๒. มีวิถีสื่อของการเป็นนักถ่ายทอด อยากรู้ อยากรู้อย่างไรก็ได้
๓. ใฝ่ใจสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ประเด็นใหม่ๆ กลวิธีการนำเสนอใหม่ๆ อยู่เสมอ
๔. เป็นผู้รับสื่อที่ดี อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ ฯลฯ ไม่หยุดนิ่ง
๕. เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ทุกระดับชั้น ไม่ว่าแหล่งข้อมูลเป็นผู้ว่าหรือชาวบ้าน
๖. มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

หลังสำรวจตนเอง และพบว่ามีความสมบัติดัง ๖ ประการที่กล่าวมาแล้ว คิดจะเขียนสารคดี ก็ต้องรู้จักสารคดีเสียก่อน

สารคดี คืออะไร?

สารคดีคืออะไร ในทัศนะของธีรภาพคือ “การนำเอาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงมานำเสนอโดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ ดังนั้นเมื่อคิดจะเขียนสารคดี ผมจะคำนึงถึงข้อมูลและกลวิธีการนำเสนอในสัดส่วนที่เท่ากันคือ เนื้อหา (ข้อมูล) ๕๐ : รูปแบบ (กลวิธีการนำเสนอ) ๕๐

การเขียนสารคดีนั้นมิอาจปั้นแต่งเรื่องราวหรือตัวละครขึ้นเองตามจินตนาการของผู้เขียน เช่น บทละคร นิยายหรือเรื่องสั้น แต่สารคดีก็มีใช้แบบเรียนที่จะต้องนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นแบบแผนตรงไปตรงมา เป็นลำดับขั้นตอนครบทุกกระบวนการ”

ธีรภาพเห็นว่า “สารคดีเป็นสื่อหนึ่งของความบันเทิง หากแต่เป็นความบันเทิงที่สอดแทรกสาระความรู้ควบคู่กันไป ผู้เขียนสารคดีจึงพึงตระหนักว่าจะสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ หรือจะร้อยเรียงข้อมูลความรู้อย่างไรให้ผู้อ่านผู้ฟัง ผู้ชมได้รับทั้งอรรถรสอันเพลิดเพลินจากการเสพผลงานสารคดีของเรา”

ดังนั้น “การสร้างสรรค์กลวิธีการนำเสนอ ในบางครั้งจึงอาจใช้กลวิธีแบบการเขียนเรื่องสั้น หรือนวนิยาย เช่นมีตัวละคร มีการหักมุมจบ มีการทิ้งปริศนาให้ผู้อ่านได้ขบคิด ฯลฯ แต่ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ตัวละครหรือเรื่องราวที่จะหักมุมนั้นเป็น “Fact” หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ไม่ใช่จินตนาการปั้นแต่งขึ้นเอง นักวิชาการสื่อสารมวลชนบางท่านเรียกกลวิธีการนำเสนอเช่นนี้ว่า “นาฏลักษณะ” หรือ Dramatic Presentation ซึ่งในความเห็นของผม นับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ตอบสนองเป้าหมายที่สร้างสรรค์งานสารคดีให้เป็นสื่อหนึ่งของความบันเทิงได้อย่างดี”

เริ่มต้นอย่างไร เมื่อคิดจะเขียน?

เข้าใจความเป็นสารคดีแล้ว ถ้าจะเริ่มเขียนสารคดี จะเริ่มต้นอย่างไรดี ธีรภาพบอกว่าเมื่อคิดจะลงมือเขียนสารคดี “ผมจะถามและบอกตัวเองว่า

๑. ถามตัวเองว่าจะเขียนสารคดีเรื่องนั้นๆ ในประเด็นอะไร? (ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี ธรรมชาติวิทยา ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม ฯลฯ)

๒. ถ้ามีหลายประเด็น อะไรคือประเด็นหลัก อะไรคือประเด็นรอง? เพราะผมคิดว่าสารคดีที่ให้น้ำหนักทุกเรื่อง ทุกประเด็นเท่ากันหมด ไม่น่าจะเป็นสารคดีที่ดึงดูดใจ หรือให้อะไรแก่ผู้อ่านมากนัก นอกเสียจากเป็นการรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นแบบซึกม้ามชเมื่อง หรือซึกม้ามชดอกไม้

๓. เรียงลำดับประเด็นหรือข้อมูลที่มีอยู่ในมือ (Listing) ดูว่าเราได้อะไรมาบ้าง สัมภาษณ์ใครมาบ้าง ตัวเราเองมีทัศนคติเห็นต่อเรื่องนั้นอย่างไรบ้าง เอามาวางแบบดูบนโต๊ะ จากนั้นจึงร้อยเรียงประเด็นเหล่านั้นใหม่ ตามกลวิธีที่นำเสนอที่วางแผนไว้ นั่นคือการวางพล็อต (Plot) เรื่อง

๔. ค้นหาประเด็นขึ้นต้น-ลงท้าย ที่ต้องให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มาก เพราะผมเชื่อว่าถ้าขึ้นต้นได้ดีย่อมมีชัยชนะในการเกาะกุมหัวใจคนอ่าน คนดูให้ติดตามงานสารคดีของเราไปตั้งแต่ต้นจนจบได้ ยิ่งถ้าจบเรื่องได้ดี กินใจ ให้แง่คิด มุมมองที่เรานำเสนอไว้ในสารคดีก็ประทับลงในความทรงจำของผู้อ่านมากยิ่งขึ้น

๕. วางเป้าหมายว่าจะเขียนสารคดีด้วยความยาวแค่ไหน? (สั้น ปานกลาง ยาวกี่หน้า?) กับวางเป้าหมายให้ชัดว่าจะเขียนให้ใครอ่าน? (เด็ก ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป เกษตรกร ฯลฯ)

๖. ไม่คาดหวังจะสร้างผลงานชิ้นเยี่ยมในความฝัน เพราะจะทำให้เราเกร็ง เขียนไม่ออก กลัวไม่ดี สำหรับผมคือทำให้ดีที่สุด ณ วันนั้น ถ้ายังไม่ดีก็ค่อยๆ แก้ไขปรับปรุง

๗. งานเขียนเป็นเรื่องของการฝึกฝน น้อยคนนักที่จะเขียนงานชิ้นเดียวแล้วดีเลย แต่ยิ่งเขียนจะยิ่งดีมากกว่า

๘. เขียนแล้วอย่าเก็บไว้อ่านคนเดียว อย่างน้อยให้เพื่อนๆ หรือคนรอบข้างได้ช่วยตรวจสอบว่า เราเขียนหนังสือให้คนอื่นอ่านเข้าใจได้หรือไม่? (บางคนเขียนแล้วเข้าใจอยู่คนเดียว) วัฒนธรรมการวิจารณ์ควรมีอยู่ในจิตใจ คือรับฟังการวิจารณ์ได้

๙. การอ่าน การพูด การฟัง การรับสื่ออยู่เสมอ เป็นแรงบันดาลใจในการเขียนที่ดี

๑๐. ลงมือเขียนวันนี้”

ทั้ง ๑๐ ประการดังกล่าว คือแนวทางในการเริ่มต้น การบอกละเอียด เช่นนี้ ก็เพื่อให้ผู้สนใจเขียนสารคดีไม่ต้องมืดไป ๘ ด้าน แต่เห็นทางสว่างอยู่ จำไว้เบื้องหน้านั่นเอง

การเลือกประเด็นเขียน

ประเด็นที่ดีเป็นอย่างไรนั้น ธีรภาพแยกไว้เป็นข้อๆ ให้เห็นกันชัดเจนดังต่อไปนี้

ประเด็นในการเขียนสารคดีมีมากมายหลายประเด็น แบ่งเป็นประเภทได้เป็น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา ฯลฯ

“แต่สมมุติเราจะเขียนประเด็นธรรมชาติวิทยาว่าด้วยผืนป่าดอยอินทนนท์ ก็ยังมีประเด็นย่อยๆ อีกมากมาย คุณสมบัติของประเด็นที่ควรนำเสนอในทัศนะของผม คือ

๑. เป็นความสนใจใคร่รู้ของมนุษย์ (Human Interest)

๒. เป็นการสร้างสรรค์ใหม่ (Creative) ถ้าเป็นประเด็นที่เคยมีคนนำเสนอมาแล้ว ก็ควรมีข้อมูลคืบหน้าใหม่ๆ เพิ่มเติม ไม่ใช่ย่อยุบหรือยัดเยียดทั้งหมด

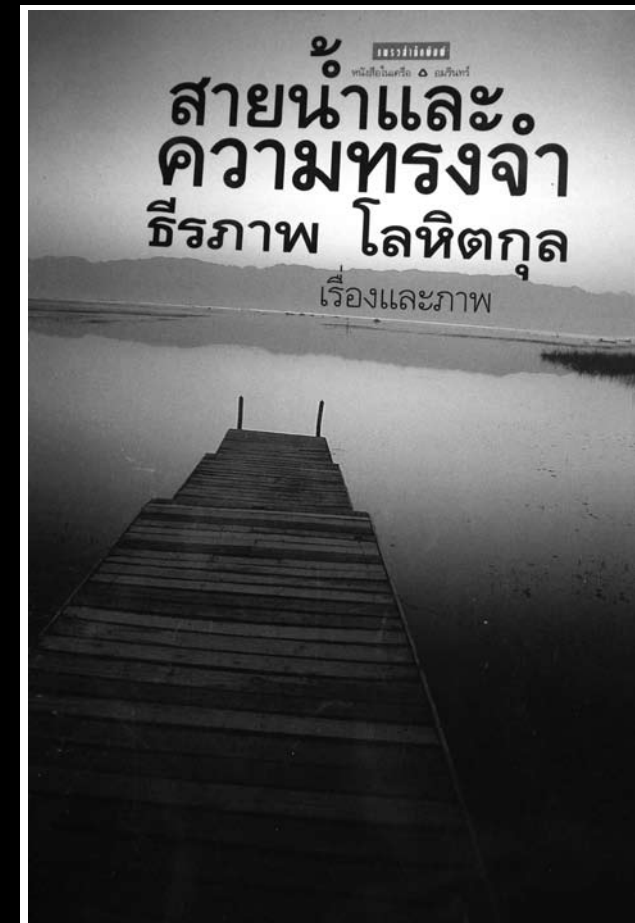
๓. ก่อให้เกิดทัศนคติเชิงบวก (Positive) แม้ว่าเรื่องที่น่าเสนอจะเป็นเรื่องที่เลียดฉิว เช่น เรื่องการทรงเจ้า แต่เจตนาในการนำเสนอไม่ควรมุ่งหรือโน้มน้ำหนักให้เกิดความมั่งงาย แต่ก็ไม่จำเป็นต้องขึ้นงานเกินไป

๔. มีเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกมาเกี่ยวข้อง (Emotion) หมายถึงอารมณ์สนุกสนาน ตื่นเต้น พิศวง ระทึกใจ เศร้าสลดใจ ตลกขบขัน ฯลฯ ไม่ใช่เสนอแต่ข้อมูลทางกายภาพแห้งๆ แต่น่าจะมีข้อมูลทางความรู้สึกนึกคิดหรือจิตวิญญาณของบุคคลที่เกี่ยวข้องมานำเสนอ

๕. ประเด็นที่ผู้เขียนมีข้อมูล รู้จริง (Information) ข้อมูลจากประสบการณ์จริงในการลงพื้นที่ หรือข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารก็ได้ และจะดียิ่งหากมีข้อมูลทั้งสองด้าน

๖. เป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งกัน หักมุม เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง (Conflict, Contrast) เพราะบางครั้ง การที่ผู้อ่านคาดเดาเนื้อเรื่องตอนจบถูกบ้าง ไม่ถูกบ้าง เพราะมีการหักมุมจบ ก็จะช่วยเพิ่มอรรถรสในการอ่านหรือดูมากยิ่งขึ้น”

เมื่อได้รับคำแนะนำกระจ่างกลางใจเช่นนั้นแล้ว คนที่รักการเขียนสารคดีก็เหลืออยู่เพียงอย่างเดียวที่ต้องทำ นั่นคือลงมือเขียน

ผลงานของ ส. พลายน้อยมีนับ ๑๐๐ เล่ม ตัวอย่างเช่น เกิดในเรือ
ขนมแม่เอี้ย ชุมนางสยาม ชีวิตตามคลอง นิทานวรรณคดี สัตว์หิมพานต์
นักเขียนสยาม วันก่อนคืนเก่า สัตว์นิยาย ลีปสองนักซ์ตร เป็นต้น

ส. พลายน้อย ได้รับการยกย่องเป็นนักเขียนอมตะในปี พ.ศ. ๒๕๕๑
และได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ส. พลายน้อย

ส. พลายน้อย เป็นนามปากกาของ สมบัติ พลายน้อย เกิดเวลาพระออก
บิณฑบาต วันศุกร์ที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หมอต้าแยที่ทำคลอดเป็นผู้ชายชื่อพัด

การศึกษา เริ่มเรียนประถมที่โรงเรียนวัดประตูทรงธรรม จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา เรียนมัธยมที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่
มีชื่อเสียงมาก ต่อมาจบการศึกษาประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษประถม
(พ.ป.)

ส. พลายน้อย เริ่มรับราชการเป็นเสมียนสรรพากร ก่อนเปลี่ยนอาชีพ
ไปรับราชการครู ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้างานโสตทัศนูปกรณ์และ
เอกสารสิ่งพิมพ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และเป็น
บรรณาธิการวารสารวัฒนธรรมไทย จนกระทั่งลาออกมา

“ ภาษาในการเขียนสารคดีต้องชัดเจน
พยายามเขียนให้เป็นภาษาไทยที่เป็นภาษาที่เขาพูด
และใช้กันอยู่ ”

ส. พลายน้อย

ส. พลายน้อย หรือ สมบัติ พลายน้อย เจ้าของผลงานสารคดีกว่า ๑๐๐ เล่ม ผลงานเหล่านี้ เช่น *กระยานิยาย กวีสยาม เกียรติโบราณคดี ประเพณีไทย คนดังในอดีต เทวนิยาย นักเขียนสยาม นิทานเพื่อนบ้าน พระเจ้ากรุงสยาม วันก่อนคืนเก่า เล่าเรื่องพม่ารามัญ ภาษาวัฒนธรรม เป็นต้น*

หนังสือแต่ละเล่ม บรรจุศาสตร์แขนงต่างๆ ไว้ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และเรื่องน่ารู้ อันหลากหลาย คนที่เรียนหนังสือตั้งแต่ระดับประถม จนถึงระดับอุดมศึกษา แทบไม่มีใครเลยที่จะไม่ได้พึ่งพาผลงานของ ส. พลายน้อย

นักเขียนผู้มากผลงานและประสบการณ์อย่าง ส. พลายน้อย มีวิธีคิด และเขียนหนังสืออย่างไร

จุดประสงค์ในการเขียน

“ที่ผมเขียนหนังสือ ผมไม่ได้เอาดวงใจที่ตัวรู้ แต่เป็นการบันทึกสิ่งที่ตัวรู้ เอาไว้ เป็นตำราของตัวเอง อยากให้มันชัดเจน อยากให้มันถูกต้อง เมื่อลูกหลานอ่าน ก็จะได้ นำเอาไปใช้ได้ มันเหมือนคิดไม่ออกเลยว่า จะเป็นประโยชน์กับคนอื่น และเป็นประโยชน์กับตัวเองด้วย”

ส่วนอย่างอื่นนั้น “ผมไม่ได้มุ่งหวังอะไร ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายอะไร เพียงแต่อยากเขียนเท่านั้น และไม่ได้คิดว่าจะเป็นนักเขียน เพราะรู้สึกว่ามันสูงเกินไป”

มูลความคิดนี้ของ ส. พลายน้อย อาจมาจากสมัยเก่าก่อน นักเขียนยากที่จะยึดเป็นอาชีพได้ ประการแรกคนสมัยก่อนมองว่าอาชีพนักเขียน เป็นอาชีพที่สูงส่ง มีองค์ความรู้ เป็นปราชญ์ราชบัณฑิต และประการที่สอง เรื่องรายได้นั้น นักเขียนแทบหวังอะไรไม่ได้เลย เนื่องจากเขียนส่งไปลงตีพิมพ์แล้วมักไม่ได้ค่าเรื่อง ทำให้การเขียนหนังสือเป็นเพียงการประลองความสามารถ สุนัขๆ

“บางเล่มผลงานได้ลง เขาส่งหนังสือมาให้ บางเล่มแม้ผลงานเราได้ลงตีพิมพ์ แต่เราก็ต้องซื้อหนังสือเอง แต่เราก็ดีใจ ภูมิใจ”

ส. พลายน้อย กล่าวด้วยน้ำเสียงเรียบๆ ถึงที่มาของการเขียนหนังสือ ในบ้านเลขที่ ๓๗ ย่านวัดนองคาราม ฝั่งธนบุรี ที่เต็มไปด้วยหนังสือทั้งใหม่

และเก่า พลังยั่วว่าสิ่งที่นักเขียนสารคดีต้องคำนึงและพลาดไม่ได้อย่างเด็ดขาดคือ “ความชัดเจนและความถูกต้อง”

นักเขียนมาจากนักอ่าน

พื้นฐานของนักเขียนสารคดี ขึ้นแรกเลย ส. พลายน้อย บอกว่าต้องขยันอ่าน ขยันสังเกตให้มากเข้าไว้ ระหว่างอ่านพยายามโยงเรื่องทีอ่านเสมอว่า เหมือนหรือคล้ายกับเรื่องอะไรบ้างที่เคยอ่านมาแล้ว รู้มาแล้ว ระหว่างอ่านต้องเชื่อมโยงไปเรื่อยๆ ประโยชน์ที่จะได้ภายในหัวคือ เมื่อเขียนเรื่องออกมาเมื่อใด “จะทำให้เรื่องมันแน่น มันจะไม่ใช้น้ำท่วมทุ่ง”

ส. พลายน้อย แรกเป็นนักเขียนสารคดี อ่านหนังสือเรื่องใดมาบ้าง

“สมัยก่อนๆ หนังสือบางเล่มผมอ่านหลายเที่ยว อย่างเรื่อง *สามก๊ก* มีคนเขาบอกว่า อ่าน *สามก๊ก* จบจบไม่ได้ ผมอ่านจบหลายเที่ยวจนกแล้วคนจะไม่คบ อยู่แล้ว” เอ่ยพลางหัวเราะอย่างอารมณ์ดี

แล้วย้อนอดีตให้ฟังว่า สมัยเป็นนักเรียนได้อ่าน *สามก๊ก* ตอนโจโฉแตกทัพเรือในหนังสือเรียน อ่านแล้วสนุกมากๆ อยากจะอ่านต่อให้จบเรื่อง แต่ไม่มีหนังสือให้อ่านต่อ จึงต้องเดินทางจากอยุธยาเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อหาซื้อหนังสือ *สามก๊ก* ฉบับสมบูรณ์

แหล่งซื้อหนังสือสมัย ส. พลายน้อย เป็นเด็กนักเรียน ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้นอยู่ที่เวียงนครเขมร ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของสนามหลวง “ไม่มีสำนักพิมพ์ไหนพิมพ์ *สามก๊ก* เลย พบหนังสือเก่าอยู่หนึ่งชุด มี ๔ เล่ม ราคาประมาณ ๑๒ บาท จึงได้หนังสือ *สามก๊ก* ไปอ่าน พอเพื่อนๆ รู้ว่ามีหนังสือ *สามก๊ก* ก็มาขอยืมแล้วขีดไปอีก เลยต้องมาซื้อใหม่ เป็นหนังสือ *สามก๊ก* รุ่นชำระครั้งแรก”

เงินซื้อหนังสือของ ส. พลายน้อย ท่านบอกว่า แม้จะเป็นนักเรียน แต่ก็ มีรายได้มาซื้อหนังสืออยู่สองทางคือ หนึ่ง เก็บจากค่าขนมที่แม่ให้ไปโรงเรียน และสอง ขอแม่ไปซื้อหนังสือ เนื่องจากเป็นคนหนักเอาเบาสู้ แม่ใช้อะไรไม่เคยเกี่ยง อีกทั้งไม่เคยใช้เงินสุรุ่ยสุร่าย แม่จึงให้ทุกครั้งที่ขอ

ส. พลายน้อย ยอมรับว่า “ผมอ่าน *สามก๊ก* มากกว่าเล่มอื่นๆ ทั้งหมด”

นอกจากนั้นยังชอบผลงานของ น.ม.ส. ซึ่งเป็นนามปากกาใน พระองค์เจ้ารัชนี้ แจ่มจรัส กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เจ้าของผลงาน *จดหมายเหตุวงแหวนนิทานเวตาล กนกนคร ลิลิตสามกรุง* เป็นต้น นักเขียนท่านนี้ ส. พลายน้อย มีผลงานของท่านเกือบทุกเล่ม

“เพราะชอบทั้งสำนวนการเขียน วิธีการเขียน ทุกครั้งที่อ่านพบอะไรที่เป็นจุดเด่นๆ ก็จะจดจำเอาไว้”

ครูในโลกของการเขียนของ ส. พลายน้อย

“ครูเปลื้อง ณ นคร ท่านเป็นคนดึงผมมา หักมุมชีวิตผมเลย ไม่งั้นผมคงจมปลักเป็นครูอยู่บ้านนอก ไม่ได้ทำงานที่ชอบหรือ และขุนวิจิตรมาตรา อีกคนหนึ่ง ท่านชอบพอบอกงานฝากการไว้ คนนี้ยอดมากเลยเรื่องการเขียน”

การหาเรื่องมาเขียนสารคดี

วิธีคิดหาเรื่องมาเขียนเป็นศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่งของนักเขียนทุกประเภท สำหรับ ส. พลายน้อย แล้ว ดูไม่ใช่เรื่องใหญ่ เพราะว่าแต่ละเรื่องก็นำมาร้อยเรียง ส่วนหนึ่งมาจากเรื่องที่ตนเองอยากรู้ แล้วศึกษาหาข้อมูลมาเขียนไว้ อีกทางหนึ่งมาจากบรรณาธิการต้องการเรื่อง

“บางทีบรรณาธิการอยากได้ก็อะไร. มาขอเรื่อง บอกชื่อเรื่องมา แล้วนัดเวลามาจี้เลย ถ้าเราไม่มีอะไรอยู่บ้างแล้ว เราก็เขียนไม่ได้หรอก”

การจะรับปากบรรณาธิการแต่ละครั้ง ส. พลายน้อย บอกว่า เนื่องจากอ่านหนังสือสะสมไว้มาก เมื่อบรรณาธิการบอกเรื่องที่ต้องการมาจึงตอบตกลงเขียนให้ได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่คิดว่าตนเองไม่ถนัด หรือไม่เคยมีความรู้เรื่องนั้นมาก่อน ก็จะไม่ตอบรับ

“ทุกเรื่องที่เราเขียนให้ เราก็นึกในใจว่าเรามีข้อมูลพอไหม ถ้าไม่มีจะทำอย่างไร เหมือนนักสำรวจแร่ที่ต้องรู้ว่า เส้นสายแร่จะเดินอย่างไร จะเรียกว่าเป็นเส้นทางของเราหรืออะไรก็แล้วแต่ เราคิดได้อย่างรวดเร็ว”

ตัวอย่างกระบวนการคิดและเขียนเรื่อง *รถไฟไทย*

“ขั้นแรก เราลำดับดูว่า เรารู้เรื่องเกี่ยวกับรถไฟมาอย่างไรบ้าง เรามีความสัมพันธ์

กับอังกฤษ ครั้งหนึ่งทูตอังกฤษเอาตัวอย่างรถไฟมาล่อเรา ทำให้เรารู้จักรถไฟตั้งแต่บัดนั้น เรามีรถไฟเมื่อใดเป็นประโยชน์แรก...

ขั้นต่อมาก็สืบสาวดูว่า ใครเป็นคนเห็นรถไฟคนแรก ย้อนต้นไปให้รู้ความเป็นมา แล้วเล่ารายละเอียดไป”

ข้อมูลที่นำมาเขียน มีทั้งอ่านแล้วบันทึกสะสมไว้ ค้นจากเอกสารที่เชื่อถือได้ และส่วนหนึ่งสัมภาษณ์ผู้รู้ เรื่องสัมภาษณ์ผู้รู้ ส. พลายน้อย เคยมีประสบการณ์อันเจ็บปวดมาครั้งหนึ่ง

การพียงคนอื่น “ผมเข็ดเลย เรายื่นกว่าเราทำไม่เจอแล้ว มันจนใจ ไม่รู้อะไรอยู่ที่ไหน จึงถามคนที่เกี่ยวข้อง เราถามไปเพราะเราศรัทธาว่าเขาเก่งก็เอาข้อมูลมาใช้ ปรากฏว่าผิดพลาด ที่หลังผมเลยไม่เอาแล้ว ต้องค้นเอง”

การค้นคว้าของ ส. พลายน้อย คือ “นำหนังสือหลายๆ เล่มมาเปรียบเทียบกัน ย้อนไปย้อนมา อะไรที่มันเหมือนกัน ต่างกัน แล้วตัดสินใจซึ่งนำหน้าว่าเราเชื่ออย่างไร เพราะอะไร”

เรื่องพิจารณาข้อมูลเก่า เพื่อตัดสินใจข้อเท็จจริง ส. พลายน้อย ยอมรับว่าเป็นเรื่องยากมากๆ ตัวอย่างเช่นเรื่องตัวเลข พ.ศ. แต่ละแห่ง แต่ละที่ ในตำราแต่ละเล่มมักไม่ตรงกัน และสมัยก่อนมักกล่าวถึงแต่ศักราช ไม่มี พ.ศ. วิธีแก้ปัญหาก็คือ “เราต้องดูปฏิทินย้อนไป จนมีคนก่อนขอตัวรู้ได้อย่างไร เราก็ไม่ได้ว่าอะไร เพียงแต่ต้องการให้คนอ่านรู้ว่าอยู่ในช่วงไหน มันสะดวกดี แต่ภายหลังคนที่ตั้งนี้ก็เอาอย่าง เพราะมันเข้าใจง่ายกว่า”

การเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

การอ่านทุกครั้งทำให้ทราบว่าข้อมูลเรื่องอะไรอยู่ในหนังสืออะไร อาศัยความจำอย่างเดียวอาจเลื่อนได้ จึงต้องอาศัยจดบันทึกไว้ด้วย

“แต่ผมมันแย่อยู่ว่าตรงที่ไม่ค่อยมีระบบ ส่วนมากอ่านอะไรรู้อย่างนี้มันดี มันคล้ายอะไรบ้าง ผมก็จดไว้ เพราะฉะนั้นสมุดบันทึกของผมจึงเยอะมาก บางทีหากว่าจะเจอยากมาก ต้องคำนวณดูว่าอ่านปีไหน เมื่อนึกได้ก็จะทำให้หยิบสมุดที่บันทึกไว้ได้ง่ายขึ้นมาน้อย”

จากการอ่านแล้วบันทึกเรื่องอะไรที่คล้ายๆ กันไว้ ต่อมาบันทึกนั้นก็กลายเป็นหนังสือสารานุกรมฉบับของ ส. พลายน้อย “มันมีผลดีตามมาภายหลัง

ผมไม่ได้คาดหวังมาก่อนเลยว่า จะได้นั่งถืออีกหลายเล่ม ทั้งประวัติศาสตร์วรรณคดี ภาษาไทย”

การใช้ภาษาในการเขียนสารคดี

วรรณกรรมแต่ละประเภทย่อมมีลักษณะภาษาเฉพาะของวรรณกรรมประเภทนั้นๆ เป็นต้นว่า เรื่องสั้นต้องกระชับ ชัดเจน ภาษาควิต้องคม ให้อารมณ์ความรู้สึกดี ภาษานวนิยายต้องให้ภาพชัดเจน มีชีวิตชีวา

สำหรับภาษาในการเขียนสารคดี ส. พลายน้อย บอกว่า “ต้องชัดเจนพยายามเขียนให้เป็นภาษาไทยที่เป็นภาษาที่เขาพูดและใช้กันอยู่ เราต้องเขียนให้คนทุกชั้นอ่านได้เข้าใจ ดังนั้นเรื่องที่เขียน ๔๐-๕๐ ปีมาแล้ว คนก็ยังบอกว่าอ่านได้ เพราะภาษาเป็นภาษาที่อยู่ตัวแล้ว อ่านสมัยไหนก็เข้าใจ แต่อาจจะไม่ทันใจวัยรุ่นนักหน่อยก็ได้”

เค้าโครงการเขียนเรื่อง

รูปแบบการเขียนสารคดี โดยทั่วไปก็มี ขึ้นต้นอย่างไรให้ดึงความสนใจ เขียนอย่างไรให้คนติดตาม และจบอย่างไรให้เกิดความประทับใจ การกำหนดเค้าโครงในแต่ละเรื่องที่จะนำมาเขียน ส. พลายน้อย บอกว่า ถ้าเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ก็เขียนไปตามเหตุการณ์ ถ้าเป็นเรื่องตลกก็ต้องหามุขแทรกเพื่อผู้อ่านจะได้สนุกไปกับเรื่องราวที่เขียน

สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญในการเขียน

ไม่ว่าจะเขียนเรื่องอะไร สิ่งที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ ความถูกต้องของภาษา และของข้อมูลที่เขียน ข้อความที่เขียนลงไปต้องมีความชัดเจน ต้องคำนึงว่าคนอ่านจะเข้าใจหรือไม่ ถ้าเขียนไปแล้วเกรงว่าคนอ่านจะอ่านไม่รู้เรื่อง หรือเป็นเรื่องยากเกินไป หน้าที่ของนักเขียนคือต้องย่อเรื่องราวใหม่ ให้คนอ่านอ่านรู้เรื่อง

“แปลกนะ บางทีเรื่องไหนที่คนเขียนสนุกด้วยนี่ประหลาดมากเลย คนอ่านก็สนุกไปด้วย ผมไม่รู้จะว่าข้อเขียนที่เราเขียนก็สนุกก็มีอารมณ์ไปกับตัวหนังสือ ทำไมคนอ่านไม่ค่อยตามไปด้วยได้ ผมไม่เข้าใจ อาจจะเป็นเพราะว่า

ในขณะที่เราสนุก ภาษา ความรู้สึกมันมีชีวิตขึ้นมา ผมเพิ่งรู้เมื่อคนอ่านมาแล้วให้ฟังว่ามันสนุกดี มันโดนใจ”

การเขียนหนังสือ

เวลาสร้างสรรค์ผลงาน ขณะที่นักเขียนบางนามบอกว่า ถ้าไม่มีอารมณ์เขียนไม่ได้อย่างเด็ดขาด แต่ ส. พลายน้อย นักเขียนสารคดีและศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประเภทสารคดี เล่าให้ฟังว่า

“บางเรื่อง บรรณาธิการโทร. มาบอกว่าเอาพุงนี้ได้ไหม ถ้าเรามีข้อมูลพอ เรารับว่าได้ คินั้นทั้งคินเราจะไม่ได้นอนเลย อย่างนั้นเขียนเป็นบทความเป็นสารคดีลงนิตยสารเป็นเรื่องๆ ไป แต่ถ้าเป็นเล่มก็ต้องนานหน่อย บางเรื่อง ๓ เดือน บางเรื่องก็ ๕ เดือน ก็หนักเหมือนกัน”

ความรวดเร็วในการเขียน ส. พลายน้อย ยอมรับว่าสมัยก่อน แม้จะรวดเร็วอย่างไรก็ไม่มีปัญหา แต่เมื่ออายุ ๘๐ แล้วทำให้เขียนหนังสือได้ช้าลง

“ไม่รู้เป็นอย่างไร เดี่ยวนี้เวลารึบๆ สมองกับมือจะไม่สัมพันธ์กัน ทำให้ไม่ค่อยไวใจตัวเอง สำคัญมากคือชื่อ นามสกุล แต่บางคนเราก็สอบถามไม่ได้ว่าแท้จริงเขียนอย่างไร ไม่รู้ว่าจะสอบที่ไหน เพราะบางคนตายไปตั้งนานแล้ว เราก็ต้องให้ใกล้เคียงที่สุด”

ปัญหาของนักเขียนในยุคนี้คือ การแบ่งวรรคตอน อย่างชื่อ “หลวงประดิษฐไพเราะ” สำนักพิมพ์บางแห่งแยกคำเป็น หลวงประดิษฐ์ ไพเราะ เป็นเพราะคนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจชื่อคนรุ่นก่อน หรือว่าการจัดวรรคตอนผิดพลาด เพราะเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือไม่ก็ตาม เหล่านี้กลายเป็นปัญหาอยู่

อินเทอร์เน็ทกับ ส. พลายน้อย

“ผมยังนิยมหนังสืออยู่ ลองใช้ดูแล้ว ไม่เหมาะสำหรับคนอายุมากๆ ผมใช้ข้อมูลในจอครั้งเดียวแล้วเลิกเลย ไม่ไหว ผมว่าหนังสือถ้าทำดีๆ อยู่ได้นานใช้ได้แน่นอน ผมเตือนๆ คนทำหนังสืออยู่มากให้ทำดีๆ การใช้ข้อมูลในบางทีมักง่ายหรือเปล่าไม่รู้ บางทีคล้ายๆ รายงาน หรือวิทยานิพนธ์หรือังไม่รู้ ที่มีบรรณานุกรมท้ายเล่ม สับสนกันไปหมด บางคนที่ไม่ได้เขียนเรื่องก็เอาไปใส่ บางคนใช้นามปากกาค้างๆ กันก็สับเปลี่ยนกันเสียหมด มันเป็นเรื่อง

บกพร่องของคนทำงานสำนักพิมพ์หรืออย่างไร”

สำหรับงานของ ส. พลายน้อย แล้ว สงสัยใคร. มาเลย “แต่บางคนไม่เชื่อ ผมบอกว่าบางเรื่องเป็นทัศนะของผม ก็ขอเป็นทัศนะของผม อย่างเคยเขียนเรื่อง ราศี ผมขอใช้ราศีมิถุน แต่เขาแก้เป็นเมถุน เขาอ้างว่าหนังสือพิมพ์ใช้เมถุนหมด แต่ผมขอใช้มิถุน เพราะผมคิดว่า เมถุน เป็นเรื่องปลุกปล้ำไปหน่อย มิถุน มันแปลแค่คนคู่เท่านั้นเอง ไม่ต้องกลัวว่าจะผิด ผมรับผิดชอบแล้ว”

คนรุ่นใหม่กับความรู้ด้านภาษา

ในวงการหนังสือมีเรื่องอะไรสนุกๆ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ “คนรุ่นใหม่มักไม่ใช่ นักเลงหนังสือเลย ผมเคยไปพูด ถามว่าเรียนเอกอะไร นักศึกษาตอบว่าเอกภาษาไทย ถามว่าเคยอ่านสามก๊กไหม กามนิทัศน์ไหม เคยอ่านหนังสือภาษาชาติๆ นั้นไหม เขาไม่ได้อ่าน

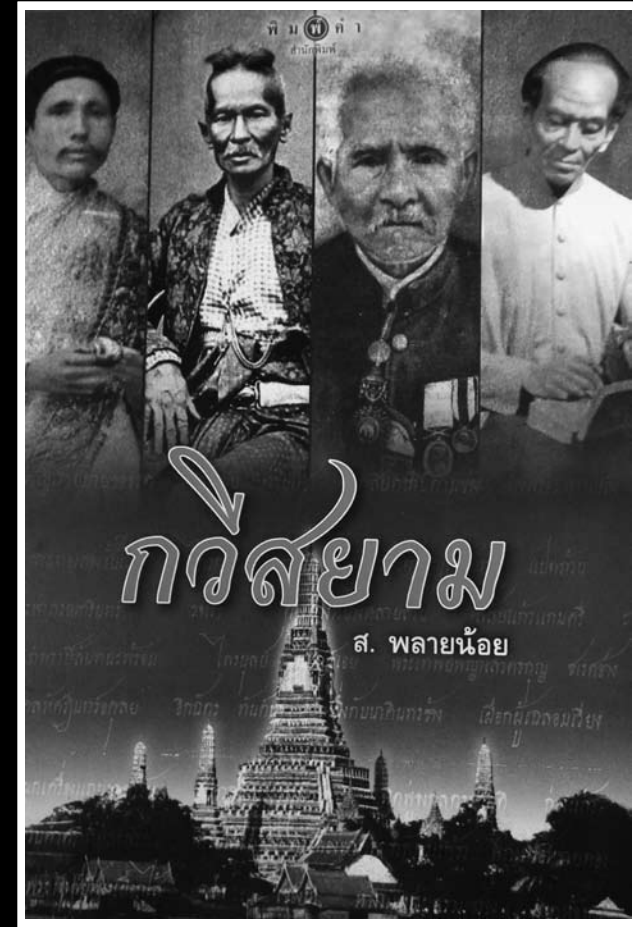
ผมก็บอกว่าหนังสือดีๆ คุณไม่อ่าน แล้วเรียนเอกภาษาไทยอย่างไร เอกภาษาไทยควรอ่านหนังสือดีๆ ไม่ใช่ไปอ่านนวนิยายวัยรุ่น ถึงจะไม่ใช่ก็น่าจะรู้ว่าคนรุ่นก่อนเขาอ่านกันอย่างไร”

ถ้า “จับพลัดจับผลูไปทำหนังสือจะได้รู้ว่าหนังสือดีเป็นอย่างไร อีกอย่างอยากจะทำละครบูรพาจารย์ด้วย ผมสังเกตรบูรพาจารย์สมัยนี้ สอนหนังสือแย่มากเลย หนังสือบางเล่ม บางทีผมติดดินหนึ่งก็ถึงแล้วจะทำอย่างไร ก็ต้องค้น หนังสือบางเล่มเราอ่านก็ยั้งติ เขียนชื่อคนไม่ถูก นามสกุลไม่ถูก เมื่อเรามาเขียนเองเราก็ต้องระวัง”

การส่งเรื่องตีพิมพ์

สำหรับ ส. พลายน้อย แล้ว “ผมเขียนไม่คิดจะเอาไปขาย เขียนแล้วบางทีเคาะๆ ทิ้งไว้ ไม่ค่อยเอาเรื่องไปเสนอโรงพิมพ์ ตัดนิสัยมานานแล้ว ผมเคยเอาไปเสนอแล้วเขาไม่เอา เลยรู้สึกไม่ค่อยดี ตั้งแต่นั้นมาผมไม่ไปเสนออีกเลย นอกเสียจากว่าคุ้ยๆ กันว่ามีอะไรบ้าง ผมบอกว่ามีนี่หน่อย เขาขอดูก็ว่ากันไป เอาไม่เอาก็ไม่เป็นไร”

หมายเหตุ : สัมภาษณ์เมื่อ มกราคม ๒๕๕๔

“คนเขียนสารคดีไม่มีใจรัก คุณทำมันไม่ได้”

อรสม สุทธิสาคร

อรสม สุทธิสาคร เป็นชื่อจริง นามสกุลจริง และยังเป็นนักเขียนสารคดีตัวจริงของประเทศไทย เป็นชาวจันทบุรี ก้าวสู่ถนนน้ำหมึกด้วยตำแหน่งพิสูจน์อักษร จากนั้นเริ่มเขียนสารคดี เมื่อพบทางของตัวเองแล้วก็ออกเดินทางเก็บข้อมูลและเขียนสารคดี ส่วนใหญ่เป็นแนวชีวิตและสังคม

ผลงานเด่นๆ เช่น มนตราหิมาลัย บ้านที่รักของนวลฉวี สนิมดอกไม้ มีอปีน ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน เป็นต้น

อรสม สุทธิสาคร

คนเขียนสารคดีแนวสะท้อนภาพชีวิตและสังคมไทย พุดได้อย่างเต็มปาก เต็มคำว่ามีหนึ่งเดียว นั่นคือ อรสม สุทธิสาคร นักเขียนผู้ผันตัวเองมาจากพนักงานพิสูจน์อักษร ก่อนออกตามฝันตนเองจนพบ และประสบความสำเร็จในวิชาชีพอย่างงดงาม

ผลงานของ อรสม สุทธิสาคร ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง *คุก มีอปีน ชีวิตคู่ (ไม่) รู้กัน* เป็นต้น นอกจากสะท้อนภาพสังคมไทยแล้ว ยังฉายความเป็นตัวตนของคนเขียนอีกด้วย

คุณสมบัติของคนเขียนสารคดี

คุณสมบัติของคนเขียนสารคดีน่าจะมีอะไรบ้าง อรสมกรองประสบการณ์ตนเองมาแนะนำเป็นข้อๆ ดังนี้

๑. ใฝ่รู้ อยากรู้ อยากรู้อเห็น สนใจความเป็นไปของสังคม
๒. มีวิญญูณการท้าทาย การผจญภัย ชอบเอาชนอุปสรรคขวากหนาม
๓. เป็นคนช่างสังเกต ช่างเก็บซับบรรยากาศ
๔. เป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เข้าไหนเข้าได้ ไม่ใช่เข้าแล้ววางแตก เพราะงานสารคดีต้องอาศัยแหล่งข้อมูล ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนอื่นตลอดเวลา ถ้ามนุษยสัมพันธ์ไม่ดีก็ยากที่งานจะลุล่วงตามเป้าหมาย
๕. เป็นคนที่ปรับตัวได้ง่าย เพราะตอนลงพื้นที่เราไม่รู้ว่าจะเจออะไร จะต้องอยู่ที่ไหน จะทำอะไร และจะต้องเป็นคนแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เก่ง มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี เพราะการลงพื้นที่เราไม่รู้ว่าจะพบอะไรบ้าง
๖. ต้องเป็นคนที่หัวใจเปิดกว้าง เป็นคนที่ไม่ตัดสินคน เป็นคนที่มีความรัก มีความเมตตาในเพื่อนมนุษย์ เราต้องมองเท่าที่เป็น เราต้องรักและให้โอกาสคน
๗. ต้องเป็นคนที่มีความอดทน และมีความมุ่งมั่น ไม่กลัวความ

ยากลำบาก คนรักสบายทำงานสารคดีไม่ได้

๘. ต้องเป็นคนที่ยอมรับและเผชิญหน้ากับความเป็นจริงได้ เรื่องนี้สำคัญ เพราะว่างานสารคดีเป็นงานสัจจะของชีวิต ทุกครั้งที่เราไปเห็นความทุกข์ของผู้คน ลัทธิ พิธี หรืออะไรก็ตามแต่ที่มันเป็นความจริงของชีวิต คนเขียนสารคดีต้องยอมรับมันได้ ต้องมีความละเอียดอ่อน อ่อนไหวในการซึมซับ

แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีความหนักแน่นพอที่จะรับมัน เผชิญกับความเป็นจริงได้โดยไม่หุดหู่เศร้าหมอง ต้องวางมันได้ ถ้าวางไม่ได้ปล่อยให้มันลึกลงเข้ามาในอารมณ์ความรู้สึกก็จะเขียนออกมาไม่ได้ ตรงนี้เป็นสิ่งหนักหนาสาหัสเหมือนกัน โดยพื้นฐานของความเป็นศิลปินที่อ่อนไหวเหลือเกิน เพราะฉะนั้น คนทำงานสารคดีไม่ใช่ศิลปินอย่างเดียว มันเป็นเรื่องที่ผสมกันหลายๆ อย่าง”

แล้วอรสมก็บ่นท้ายเรื่องคุณสมบัติคนเขียนสารคดีว่า “คนทำสารคดี กิ่งๆ ความเป็นนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ กิ่งนักวิชาการ กิ่งๆ วิญญูณ นักเขียน นักฝัน สามอย่างนี้จะพร้อมอยู่ในตัว สรุปลือคือ ต้องมีความเป็นนักฝัน นักปฏิบัติอยู่ในตัวด้วย”

ทั้ง ๘ ข้อ แม้ไม่ใช่กฎเหล็กของคนเขียนสารคดี แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นคุณสมบัติของคนที่จะก้าวเข้ามาทำงานสารคดี ถ้าหย่อนทั้ง ๘ ข้อ ยิ่งหย่อนมากเท่าใด โอกาสที่จะไปยืนอยู่แถวหน้าของคนเขียนสารคดีย่อมริบหรี่ยิ่งกว่าดาวดวงน้อยๆ เปล่งแสงข้างพระจันทร์คืนเดือนเพ็ญเป็นไหนๆ

พื้นฐานการเขียนสารคดี

รากฐานของตึกคืออิฐ รากฐานชีวิตคือการศึกษ การเรียนรู้ แล้วพื้นฐานของคนเขียนสารคดีคืออะไร คงไม่ใช่ความฝันเพียงอย่างเดียวแน่ๆ

อรสมเอ่ยเสียงหนักแน่นว่า “ขอเน้นเรื่องความมีใจรักในงานสารคดี เรื่องนี้สำคัญเพราะว่างานสารคดีเป็นงานที่เหนื่อยยาก หนักหนาสาหัส และ

เป็นงานที่ต้องใช้คำว่าอุทิศ เพราะนอกเหนือจากเหนื่อยยากสาหัสแล้วยังเป็นงานที่ต้องมีค่าใช้จ่ายด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าใจไม่รักก็ลงทำไม่ได้”

สิ่งที่ควรจะมีคือ “ถามตัวเองว่างานที่เรารักเป็นงานเขียนประเภทไหน ไม่ใช่เพราะว่าคุณอยากเป็นนักเขียนเพียงอย่างเดียว เพราะนักเขียนมีหลายประเภท ถ้าไม่มีคุณสมบัติอันเป็นพื้นฐานของคนเขียนสารคดี ไม่มีใจรัก คุณทำมันไม่ได้ ต้องถามตัวเองให้เด่นชัดว่า คุณรักหรือเปล่า และอย่าคิดว่างานนี้จะให้อะไรกับคุณ ถ้าคุณคิดเริ่มต้นจากตรงนั้น คุณจะไปไม่ถึงปลายทางของความฝันที่จะเป็นนักเขียนสารคดีที่อาจจะประสบความสำเร็จหรือได้รับการยอมรับในวงการ...

“ปัญหาอย่างหนึ่งของคนเขียนสารคดี คือ งานสารคดีเป็นงานที่เรียกร้องความเสียสละสูง เสียสละความรักที่เป็นรักแท้ แต่สิ่งที่เป็นอุปสรรคหลายๆ สำหรับคนเขียนสารคดีคือ งานสารคดีเป็นงานที่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งค่าใช้จ่ายนี้ไม่น้อย เราเคยหาทางช่วยเหลือกันใหม่เหมือนกัน แต่มันไม่มีแมกาซีนหรืออะไรตรงไหนไปช่วยซัพพอร์ตให้ได้ ตรงนี้มันเป็นความอาภัพ เป็นอุปสรรคเหมือนกัน”

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว “ถ้าคุณไปเริ่มที่เงิน เริ่มต้นที่ต้องการความสำเร็จไม่เริ่มที่ความรัก มันจึงเป็นเรื่องยากเหลือเกิน คุณต้องทุ่มเทในสิ่งที่คุณรักเสียก่อน แล้วดอกผลมันถึงจะตามมา ซึ่งตรงนี้รู้สึกเห็นใจเด็กๆ ที่จะก้าวเดินโดยส่วนตัวจริงๆ ก้าวผ่านมาโดยไม่ได้นึกถึง ผ่านมาด้วยความรักที่มีต่องานและหวังว่าวันหนึ่งเราต้องพิสูจน์ตัวเองให้อยู่ได้ และให้งานอยู่ได้ สามารถที่จะมีที่ทางอย่างสง่างาม”

คนที่เดินบนถนนสายนี้จริงๆ “ถ้าจะเริ่มต้นต้องผ่านคำตอบนี้ให้ได้ก่อน ถ้าไม่ผ่าน ก็ไม่ยากแนะนำให้เดินเข้ามา เพราะเขาจะเจ็บปวดและเขาจะขมขื่นกับมันมาก และเขาจะต้องตั้งคำถามกับตัวเองซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าเขาจะอยู่ได้ไหม นี่คือการอุปสรรคด่านแรกที่คุณจะต้องตอบให้ได้”

เมื่อตอบคำถามได้แล้ว “ก็ต้องถามว่าสนใจสารคดีประเภทไหน ว่าจะ

เขียนอย่าง ธีรภาพ โลหิตกุล สังกฤมิ ละออ หรืออย่าง อรสม สุทธิสาคร หรืออย่าง วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ จะเขียนอย่างไรก็ว่ากันไป สารคดีมีหลายแนว”

เชื่อว่า “คนเรามันไม่แน่นอนไปทุกด้าน อย่างเราจะให้ไปเขียนชีวิตสัตว์ชีวิตพืช มันไม่ได้ ถ้าสนใจสองสามประเภทก็ลองทำไป เชื่อว่าคนต้องสร้างความชัดเจนในงานใดงานหนึ่ง แล้วพัฒนางานนั้นไป ถึงจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่ว่าจะเป็นไปได้ทุกอย่าง...

“คนทำงานก็ต้องมีบุคลิกของงานเหมือนกัน อย่างคนอ่านงาน ธีรภาพ โลหิตกุล เขาเสพงานสไตล์นี้ อาจจะมีบางเล่มจ๊อกออกมาบ้าง แต่นักเขียนก็ต้องมีสิ่งที่เป็นแบรนด์เนม และนักเขียนก็ต้องสร้างอะไรใหม่ๆ ไม่ใช่คิดแต่อย่างนั้น”

แนวการเขียนสารคดีแนวชีวิตและสังคม

เมื่อมีใจรักงานเขียนสารคดี พร้อมทั้งจะตั้งใจให้แก่งานเขียนประเภทนี้ และยังเลือกเขียนสารคดีประเภทสะท้อนชีวิตและสังคม จะมีแนวทางการเขียนอย่างไร ดูจากขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานของ อรสม สุทธิสาคร เป็นตัวอย่างได้เลย

อรสมจะ “เริ่มจากการวางแผนล่วงหน้า ปกติจะวางแผนล่วงหน้า ๒ ปี สมมุติว่าปี ๒๕๕๖ ก็จะมองไปแล้วถึงปี ๕๘ ว่าเรื่องที่จะทำคืออะไร ตรงนี้มันสำคัญสำหรับนักเขียนที่เป็นอาชีพแล้ว”

การเลือกเรื่อง “เราจะเลือกเรื่องที่เราสนใจ เพราะว่าถ้าไม่สนใจ ไม่รักแล้วจะไม่มีแรงบันดาลใจ โดยส่วนตัวถือว่าความรักเป็นแรงบันดาลใจที่เอกอุมาก เมื่อเราเลือกเรื่องได้แล้ว เราเริ่มสนุกกับมัน เราก็จะวางแผนงานว่าถ้าทำเรื่องนี้ โครงเรื่องจะประมาณไหน”

ตัวอย่างสารคดีเรื่อง *มือปืน* “ขั้นแรกเลยต้องถามตัวเองว่าอยากทำเพราะอะไร หลักในการทำงานเขียนสารคดีของเรา คือ อยากให้คนอ่านรู้เท่า

พันชีวิต และใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท และให้บทเรียนที่ผิดและพลาดไปแล้วของคนที้อาจจะเป็นคนในมุมมองของสังคมให้เป็นเสมือนครู เป็นบทเรียนที่มีค่า เป็นครูที่ยิ่งใหญ่ เพราะเราเรียนรู้จากความเป็นจริง”

การหาข้อมูล เราหาได้อย่างไร

อรสมบอกว่า “เราต้องดูว่าหาได้จากที่ไหนบ้าง เราก็เริ่มจากสอบถามพรรคพวก เพื่อนฝูงก่อน ทั้งคนใกล้ตัวและไกลตัว เอาที่สนิทชิดเชื้อหน่อยและห่างๆ ออกไป มีมือปืนที่ไหนบ้าง อย่างน้อยเมืองเพชร เพื่อนเมืองเพชรก็จะรับคำถามแบบนี้

และสังคมไทยเป็นสังคมที่แคบ บางคนจะมีพรรคพวกเคยเป็นมือปืน ญาติเคยเป็นมือปืน เคยอยู่ในวงการนี้ก็ว่าไป เราก็จะได้คำแนะนำ”

เมื่อไปคุยกับมือปืน “เราก็จะขยายขอบเขตไปได้อีกจากคนที่เขารู้จัก จากนั้นจะไปสอบถามจากตำรวจก็ได้ ก็จะเป็นการแนะนำต่อๆ กันไปเป็นทอดๆ ซึ่งการขยายแหล่งข้อมูลนี้คนทำสารคดีต้องขยายตรงนี้ด้วย เพื่อฐานข้อมูลของเราจะได้กว้างออกไป แม้กระทั่งในคุก เราก็ต้องคิดต้องหาทางว่าจะเข้าไปอย่างไร เราอาจผ่านผู้หลักผู้ใหญ่ของเราเข้าไป”

สำหรับคนใหม่ๆ “ขอแนะนำว่าทำที่ง่ายๆ ไปก่อน ค่อยๆ ไต่บันไดขึ้นไป เขียนให้เก่ง ให้ดีก่อน ค่อยๆ ขยับไป”

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว “เราต้องแบ่งข้อมูล การทำสารคดีของเราเหมือนจิกซอว์ เริ่มจากเรื่องเล็กๆ ค่อยๆ ต่อไปๆ เราไม่ใช่คนที่เก่ง แต่สิ่งที่คิดว่ามีเหนือกว่าหลายๆ คน เราพูดได้เต็มปากเต็มคำ คือ มีความตั้งใจจริง แล้วก็ขยัน ตรงนี้ต่างหากที่ข้อมูลของเราเป็นข้อมูลชั้นต้น และเป็นข้อมูลที่หลากหลาย และอาจจะเป็นข้อมูลที่ใหม่ๆ มาเสนอคนที่เขาไม่ค่อยได้รู้ได้เห็น เราเป็นคนกล้า เอาจริง และเป็นคนขยัน เท่านั้นเอง นี่คือใครๆ ก็ทำได้ เราไม่ใช่คนที่เก่งเลย”

เสน่ห์ของงานเขียนสารคดีอย่างหนึ่งก็คือ “ควรมีข้อมูลใหม่ๆ ให้คน

อ่าน แล้วข้อมูลที่ว่านี้จะมาจากอะไร เราต้องขยันลงพื้นที่ จากข้อมูลใหม่ทำให้คนมีมุมมองใหม่ๆ ในการมองชีวิต คุณต้องพยายามให้มีสิ่งเหล่านี้เสมอในงานของคุณ และในเมื่อได้แล้ว มันจะมีหัวข้อ หัวข้อใดก็พยายามศึกษาเรื่องนั้นๆ ให้มากที่สุด คล้ายๆ กับว่า ให้รอบด้านและลุ่มลึกที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะว่าถ้าเราไม่รอบด้านไม่ลุ่มลึก เราก็จะมองภาพมันไม่ชัด ถ้าเรามองภาพมันไม่ชัด ไม่แจ่มกระจ่าง มันก็จะทำให้เราเขียนมันไม่ได้”

พลอยที่ซูดได้ร้อยเม็ดใ้ช้ว่าจะนำมาเป็นเครื่องประดับงดงามทุกเม็ดไป บางเม็ดเป็นพลอยเม็ดร้าย บางเม็ดก็ไม่ต้องโฉลกกับผู้หมายครอบครอง การได้ข้อมูลมากมาย ก็เช่นกัน ต้องรู้จักตัดทิ้งไปบ้าง

เรื่องนี้อรสมบอกว่า “เมื่อข้อมูลได้มาเยอะก็ต้องตัด หนังสือ ๒๐๐ กว่าหน้าก็ใช้ได้แล้ว หนาเกินไปก็ไม่ได้ แต่การตัดออกบางคนบอกว่า ก็ศึกษาแค่ว่าจะได้ไม่ต้องตัดทิ้ง แต่มันไม่ได้ ถ้าไม่ศึกษาให้รอบด้าน ไม่เห็นภาพชัดเจนก็ทำไม่ได้ ถ้าจำเป็นต้องตัดก็ตัด เรามีหน้าที่คัดกรองตัดออกไป แม้จะต้องรักพี่เสียดายน้อง เราก็ยอมรับ แต่เราพยายามเอาข้อมูลที่ใหม่ สด คงไว้”

ข้อพึงตระหนักในการเขียนสารคดี

อรสมย้ำว่า “สารคดีเป็นวรรณกรรมที่มีชีวิต เพราะฉะนั้น โดยความเป็นวรรณกรรมคือการอ่านเอารส สารคดีต้องได้รสชาติ มีความเพลิดเพลิน อาจจะเป็นรสสนุก ตื่นเต้นเร้าใจ รสหดหูเศร้าหมอง ก็ว่ากันไปตามแบบวรรณกรรม

“อ่านเอาเรื่องก็คืออ่านเอาสาระความรู้ สารคดีจะต้องมีทั้งสองส่วนประกอบกัน จะเอาข้อมูลจากเล่มนั้นเล่มนี้มาปะติดปะต่อไม่ได้”

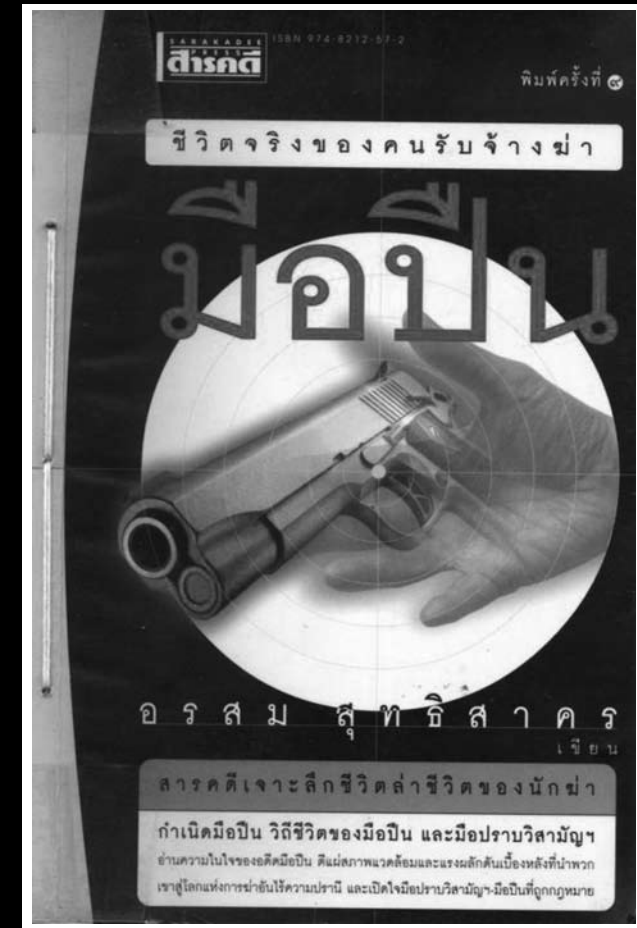
ข้อมูลการเขียนสารคดีนั้นแบ่งกว้างๆ ได้ ๒ ประเภทนั่นคือ ๑. มีข้อมูลแห่งซึ่งเป็นข้อมูลจากเอกสาร และ ๒. ข้อมูลสดซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้เขียนพบมาด้วยตนเอง อาจจะได้มาจากการสัมภาษณ์ หรือเป็นสถานที่จริง

สำหรับอรสมแล้ว “ให้ความสำคัญกับข้อมูลสดมากกว่าข้อมูลแห่ง

เพราะข้อมูลสดมีความน่าสนใจมากกว่า เราจะเน้นตรงจุดนี้ เพราะมีส่วนเร้าใจให้คนติดตาม”

“เมื่อเลือกเดินบนถนนนักเขียนสารคดี ด้านแรกคือต้องตอบใจให้ได้ก่อน เมื่อตอบใจได้ ที่เหนือคือความขยันและความอดทน”
และอาจต้องถามตัวเองด้วยว่า “คุณนะมีไหม”

หมายเหตุ : สัมภาษณ์เมื่อ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖

ต่อมาได้รับได้รางวัลนราธิป พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับรางวัลนักเขียนช่อเกาะกาด
เกียรติยศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ และยังได้รับรางวัลผู้ส่งเสริมและอนุรักษ์ภาษา
และวรรณกรรมไทย เมื่อ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑ จากสำนักงานคณะ
กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และหลังสุดยังได้รับรางวัล
การเชิดชูเกียรติเป็นปูชนียบุคคลด้านภาษาไทยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
กระทรวงวัฒนธรรมอีกด้วย

ผลงานโดดเด่นของ อาจิณ จันทรัมพร เช่น นักเขียนไทยใน “สวน
หนังสือ” นักเขียนไทยใน “วงวรรณกรรม” วรรณคดีในวรรณคดี เวลาและ
วารี ชุมนุมนิราศ นิราศเกาะนางยวน เป็นต้น

อาจิณ จันทรัมพร

อาจิณ จันทรัมพร เกิดที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเกาะสมุย จังหวัด
สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๒

เรียนจบชั้นมัธยมจากโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เริ่มรับราชการเป็นเสมียนพนักงาน จนสุดท้ายได้รับตำแหน่งเป็น
สรรพสามิตจังหวัดหลายจังหวัด จนเกษียณอายุราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓
ในตำแหน่งสรรพสามิตจังหวัดสุราษฎร์ธานี เคยทำหนังสือ เดือนเพ็ญ ต่อมา
เป็นบรรณาธิการให้สำนักพิมพ์ดอกหญ้า เป็นผู้จัดตั้งโครงการอนุรักษ์
วรรณกรรมเก่าและหายาก จนโครงการนี้ได้รับรางวัลในวันอนุรักษ์มรดกไทย
ในฐานะผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗

“นักเขียนสารคดีต้องเป็นนักค้นคว้าแน่นอน
ล้านเปอร์เซ็นต์”

อาจิดน จันทรัมพร

สร้างสรรค์ผลงานทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง คณวรรณกรรมรู้จักกัน ในนาม นักเขียนผู้เขียนประวัตินักเขียน

ผลงานของอาจิดน ไม่ว่าจะเขียน *นักเขียนไทยใน “สวนหนังสือ”* และ *นักเขียนไทยใน “วงวรรณกรรม”* ล้วนเป็นหนังสือที่ผ่านการค้นคว้า ค้นกรอง และร้อยเรียงเป็นอย่างดี ได้รับการกล่าวขานในวงกว้าง และยังได้รับการยกย่องเป็นหนังสือแต่งตั้งจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประเภทสารคดี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘

“เดิมผมชอบกาพย์กลอน เมื่ออ่านมากเข้าก็ทะเยอทะยานอยากเห็นกาพย์กลอนของตัวเองลงหนังสือบ้าง”

เสียงเรียกนุ่มนวลของชายวัย ๙๐ ปี สีหน้าแจ่มใสยิ้มแย้ม เมื่อพูดถึงเส้นทางสายน้ำหมึกในห้องรับแขกบ้านเสนาบดีคม ไกล่กายเต็มไปด้วยตู้หนังสือ บรรจุทั้งผลงานตัวเองและผลงานของมิตรน้ำหมึก เป็นหนังสือใช้ค้นคว้า อ้างอิง และอ่านเพื่อความบันเทิงตามประสาคนรักอักษร

อาจิดน จันทรัมพร ชั้นเชิงกวีพริ้งพรายไม่ด้อยไปกว่าใคร ดังปรากฏอยู่ใน *ชุมนุมนิราศ* อาจิดน จันทรัมพร ยังเคยเป็นบรรณาธิการหนังสือ *เดือนเพ็ญ* และวารสาร *สวนหนังสือ* อีกด้วย

แม้จะมีความสามารถหลายด้าน แต่คนทั่วไปมักรู้จักในนามคนเขียนสารคดีผู้มีอัตลักษณ์โดดเด่น แล้ววิธีการเขียนสารคดีของ อาจิดน จันทรัมพร เป็นอย่างไร เรื่องนี้มาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

นักเขียนสารคดีต้องรักการอ่าน “ชีวิตของผมผูกพันกับการอ่านหนังสือมาตลอด ผมอ่านศึกษาหนังสือเกี่ยวกับราชการ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และอ่านประเภอบันเทิงควบคู่กันไปด้วย”

อาจิดน จันทรัมพร รักการอ่านมาตั้งแต่เรียนชั้นมัธยม พ่อแม่ให้เงินไปซื้อขนมกินที่โรงเรียน แต่อาจิดนกลับเจียดเงินไปซื้อหนังสือ ทั้งผลงานของ พ. เนตรรังสี ยาขอบ ศรีบูรพา และนักเขียนอีกมากมายในสมัยเก่าก่อน

การซื้อหนังสือ สมัยเรียนมีเงินน้อย จึงต้องเลือกซื้อได้เพียงบางเล่ม เพราะงบประมาณไม่เพียงพอ แต่เมื่อทำงานได้เอง มีเงินเดือนแล้ว อาจิดนบอก

ว่า “ผมซื้อหนังสือจนต้องบันยะบันยัง เนื่องจากผมรับราชการ เป็นสรรพสามิตผู้น้อย จนกระทั่งเป็นสรรพสามิตจังหวัด ต้องเปลี่ยนสถานที่ทำงานบ่อย หนังสือมากเข้าก็ชนย้ายไม่ไหว ต้องเพลาๆ มือลงไปบ้าง”

พร้อมยืนยันว่า “ชีวิตผมไม่สะสมอะไร นอกจากหนังสือ”

การอ่านหนังสือมากๆ นอกจากได้สาระ ได้ความรู้ในธรรมแล้ว ยังทำให้เกิดความคิด ความฝัน และจินตนาการโลดแล่น อยากเขียนหนังสือบ้าง ลักษณะเช่นว่านี้เหมือนกับนักเขียนกระตือรือร้นคนอื่น ๆ ที่เมื่ออ่านหนังสือมากแล้วอยากเขียน

อ่านมากแล้วอยากเขียน

แววนักเขียนของอาจิดนสาดฉายมาตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นมัธยม

อาจิดนเล่าว่า สมัยเรียนอยู่ชั้นมัธยม มีเพื่อนคนหนึ่งนำนิตยสาร *ลูกเสือสยาม* มาอ่านในชั้น เมื่อขอยืมเพื่อนอ่านแล้วพบว่านิตยสารนั้นเปิดรับเรื่องนักเขียนลงตีพิมพ์ ด้วยความที่เป็นคนอ่านมาก มีเรื่องราวอยากเขียนอยู่ในใจ จึงลองเขียนส่งไปให้บรรณาธิการพิจารณา ลงตีพิมพ์ ปรากฏว่าได้รับการตีพิมพ์เป็นครั้งแรก ทำให้เกิดกำลังใจเป็นอย่างมาก “ทำให้คิดว่า เรามีหนว่ย ก้าวหน้าทางการเขียน”

เมื่อเข้ารับราชการเป็นเสมียนพนักงานในกรมสรรพสามิต อาจิดนจึงเขียนเรื่องส่งไปตามนิตยสารต่างๆ เป็นต้นว่า หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติรายสัปดาห์* และหนังสือพิมพ์ *กรุงเทพธุรกิจ* ฯลฯ โดยใช้นามปากกา พ. พจนธรรม หนังสือ *ท่องเที่ยวรายสัปดาห์* หนังสือ *ปาริชาติ* เป็นต้น ส่วนบทกลอนก็ใช้นามปากกา เตือน ดวงเดิม เขียนกลอนล้อกลอนใน *สยามรัฐ* ในช่วงหนึ่ง

“เป็นการเขียนอย่างมันมือและสนุกมือ” อาจิดนยืนยัน

วิธีหาเรื่องมาเขียน

การคิดหาเรื่องมาเขียนสารคดี อาจิดนบอกว่าอยากทำให้ต่างจากคนทั่วไป แม้จะเป็นหลักคิดหาเรื่องอย่างง่าย ๆ แต่ก็เป็นเรื่องยากเหมือนกัน สำหรับคนทั่วไป ความคิดแบบนี้จะบรรลุเป้าหมายได้ จำเป็นต้องอ่านหนังสือมามาก

ถ้าไม่อ่านหนังสือมามาก ย่อมไม่รู้ว่าคนทั่วไปคิดและเขียนเหมือนกันอย่างไร อีกทั้งไม่รู้ว่าจะทำให้แปลกจากคนอื่นได้อย่างไร

การอ่านเพื่อหาแนวทางมาเขียน นอกจากอ่านหนังสือทั่วไปแล้วยังจำเป็นต้องอ่านหนังสือดีๆ มีคุณค่า อย่างวรรณคดีไทยไม่ว่าจะเป็นขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี สามก๊ก เรื่องราวเหล่านี้เมื่ออ่านจบแล้ว เวลาที่เลิกไปย่อมไม่สูญเปล่า

สำหรับผลงานที่อาจिनอ่าน เป็นผลงานของนักเขียนรุ่นเก่าก่อน เช่น ผลงานของ ยาขอบ ศรีบูรพา มาลัย ชูพิณิจ สมเด็จพระยาตากษัตริย์ธนบุรี ดอกไม้สด เสฐียรโกเศศ เป็นต้น

“นักเขียนสารคดีต้องเป็นนักค้นคว้าแน่นอน ล้านเปอร์เซ็นต์” อาจिनกล่าวเสียงหนักแน่น แล้วยกตัวอย่าง “อย่างจะค้นคว้าเรื่องลิลิตพระลอ เราอาจต้องค้นคว้ามานานร้อยๆ หน้าแล้วก็ยังไม่รู้ว่ แท้จริงแล้วใครเป็นคนแต่ง แม้แต่นิราศนรินทร์ เอาเข้าจริงก็ว่านายนรินทร์reiberแต่ง ดังนั้นเราต้องเป็นนักค้นคว้า”

การค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลมาเขียนนั้น อาจिनบอกว่าการจะเก็บข้อมูลรวบรวมเรื่องราวขึ้นมาอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับเป้าหมาย แล้วแต่อุดมการณ์และทัศนคติของนักเขียนแต่ละคน เพราะแต่ละคนย่อมชอบเรื่องราวไม่เหมือนกัน

ถ้าถามว่า แล้วจะเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับอะไรดีที่สุด คำตอบก็คือ เรื่องที่ตัวผู้เขียนชอบที่สุด รู้ดีที่สุดนั่นเอง

การหาลีลาหรือสไตล์การเขียน

คนที่หัดเดินบนถนนนักเขียน อาจिनกลั่นถ้อยคำจากประสบการณ์ของตนเองออกมาบอกได้ ๒ คำ คือ เรียบ และ เลียน

การเริ่มต้นทางที่ดีที่สุด คือ ดูจากที่นักเขียนรุ่นก่อนๆ เขาทำและสำเร็จมาแล้ว นั่นคืออ่านผลงานของนักเขียนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเรียนรู้วิธีการเขียน การใช้ถ้อยคำ การวางเค้าโครงเรื่อง

“หลวงวิจิตรวาทการสอนไว้ว่า คนเราต้องเรียน และ เลียน ท่านสอน

ไว้ในวิธีการทำงาน ท่านเติบโตมาจากเสมียนเล็กๆ จนเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ มีผลงานมากมาย แต่เมื่อจะเอาแบบไหนมาเป็นสไตล์หรือรูปแบบเฉพาะตัว ของโบราณยังยึดถือได้มาก

“เมื่อชอบแนวการเขียนของคนไหน ก็นำเอาของคนนั้นมาเป็นครูมาเป็นแบบอย่าง จริงอยู่ว่า เราไม่อาจเขียนหนังสือได้เหมือนยาขอบ ไม่อาจเขียนได้อย่าง พ. เนตรรังสี แต่สำหรับคนเริ่มเขียน ถ้าเราชอบแนวการเขียนของใคร เราก็เอาแนวของคนนั้นมาเป็นบรรทัดฐานก่อน แต่ไม่ใช่คัดลอกนะ” อาจिनเน้น

เมื่อเราฝึกด้วยการเลียนหลายๆ “เราก็จะสร้างเอกลักษณ์ของตัวเองขึ้นมาได้เอง มันจะไหลมาจากสมองของเรา”

วรรณกรรมที่ดีต้องมีเสน่ห์

เมื่อเขียนหนังสือเกือบใช้ได้แล้ว ใ้ช้ว่าจะมีลีลาการเขียนเป็นของตนเองแล้ว คนจะยอมรับ หนังสือจะขายดี เรื่องที่คนจะชอบหรือไม่ชอบอย่างไร อาจिनบอกว่า นอกจากเรามีเอกลักษณ์เป็นของตนเองแล้ว ผลงานของเราต้องมีเสน่ห์ คนถึงจะติดตาม

เสน่ห์ที่ อาจिन จันทรมพร กล่าวถึงนั้น หาได้จากผลงานของนักเขียนรุ่นเก่าก่อนและรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็ผลงานของนักเขียนรางวัลซีไรต์ นักเขียนยอดนิยม แม้บางคนจะไม่ได้รับรางวัลใดๆ เลยก็ตาม

แต่ไม่ว่าผลงานเล่มไหนจะออกมา เมื่อเขียนมีเสน่ห์แล้วก็มีคนตามอ่านอย่างท่วมท้น

นักเขียนที่ผลงานมีเสน่ห์น่าติดตามในทัศนะของอาจिन เช่น ก. สุรางคนางค์ เจ้าของนวนิยายชื่อ *หญิงคนชั่ว* และ *บ้านทรายทอง* อันเป็นอมตะยาขอบ เจ้าของนวนิยายเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* เป็นต้น

ชีวิตบนถนนน้ำหมึก

“ผมคิดไว้นานแล้วว่าทำอย่างไรจะมีหนังสือสักเล่มที่มีชื่อผมอยู่ที่สันปก แต่เป็นสิ่งที่เหลือวิสัย”

อาจินบอกความใฝ่ฝันคร่าวๆเอาไว้ เมื่อเวลาผ่านไปก็ได้เป็นนักเขียน
สนใจ เท่าที่นึกคาดหวังเรื่องราวที่เขียนนั้น “ผมเขียนจากข้อมูล สิ่งแวดล้อม
ใกล้ๆ ในประวัติของแต่ละคน สรุปลงหนังสือทุกเล่มที่ผมเขียนเกี่ยวกับ
ประวัตินักเขียนยังไม่สมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะผมค้นจากเอกสารอย่าง
เดียว ถ้าทำตามหลักสากลต้องสัมภาษณ์บุคคลเกี่ยวข้องมาเพิ่มเติม” อาจิน
บอกอย่างถ่อมตน

มุมมองต่ออาชีพนักเขียน อาจินบอกว่า “นักเขียนเป็นอาชีพที่เป็นยาก
กว่าหลายๆ อาชีพ อย่างไถนาไม่ก็วันก็ไถได้ แจวเรือจ้างไม่นานก็แจวได้ แต่
นักเขียน สมองต้องเป็นเลิศและมีความเป็นอัจฉริยะอยู่บ้าง ถ้าเราไปอ่าน
หนังสือหลายสิบคน หลายร้อยคน จะพบว่าเราตื่นเต้น และอดคิดไม่ได้ว่า
สมองเขาทำไมเลิศลอยอย่างนั้น”

แต่สำหรับวงการวรรณกรรมในปัจจุบัน แม้จะมีเครื่องมือสื่อสารมากมาย
“แต่ไม่รู้ว่าเป็นเพราะอะไรที่วันนี้สายธารวรรณกรรมของเขาไม่ไหลเอื่อย
เอ่อฝั่ง ทั้งๆ ที่เดี๋ยวนี้คนมากมาย ความรู้มหาศาล มหาวิทยาลัยเต็มเมือง
หนังสือต่างประเทศเต็มไปหมด จะอ้างอิงสารพัดสารพันได้ทั้งนั้น”

อาชีพนักเขียนเมื่อมองในภาพรวม อาจินมองว่าปัจจุบันดีกว่าเก่าก่อน
มาก ทั้งในด้านความเป็นอยู่ ความคล่องตัวในการประกอบอาชีพ และรายได้
ที่เพิ่มพูนอย่างเห็นได้ชัด

แต่สำหรับอาจินเองแล้ว “ผมมาอยู่ในวงการหนังสือโดยเหตุบังเอิญ
ผมตะลึงเลย คิดว่าผมไม่น่าจะทำได้เท่าที่เป็นอยู่ เป็นที่น่าประหลาดว่า
บุคคลภายนอกให้เกียรติผม จนผมอาย เชิญผมไปพูด อภิปราย เชิญไป
ทำอะไรมากมาย ผมกลัว ผมตื่นเต้น ผมตกใจ เพราะผมมีความรู้และความ
สามารถน้อย ไม่ผ่านประสบการณ์ทางวิชาการด้านนี้มาแต่ก่อนเลย แต่ทำไม
สังคมซึ่งมาจากปัญญาชนบางกลุ่มยกย่องผม ผมไม่รู้ว่ามีมันเกิดขึ้นมาได้
อย่างไร”

และทิ้งท้ายว่า “วันนี้ผมก็ไม่รู้ว่า ผมรู้อะไรบ้าง ผมยังรู้สึกกลัวอยู่เลย”

คนในโลกจินตนาการ
นวนิยาย เรื่องสั้น

กิงฉัตร

กิงฉัตร เป็นนามปากกาของ ปาริฉัตร ศาลิคุปต์ มีชื่อเล่นว่า บ๊วย เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นบุตรของ พล.ร.อ. วิเชียร และ อ่องนุ ศาลิคุปต์ จบปริญญาตรีวารสารศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) จากคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทำงานครั้งแรกที่หนังสือพิมพ์ ผู้จัดการ ปรสิทรรค์ ทำอยู่ประมาณ ๒ ปี ก่อนลาออกมาเขียนหนังสือเป็นอาชีพ ผลงานของกิงฉัตร เช่น พรพรหมอลเวง มายาดวัน ละครเล่ห์เส่นหา เสราดาร์ล ด้วยแรงอธิษฐาน ตามรักคืนใจ ดวงใจพิสุทธิ์ แสงดาวฝั่งทะเล บ่วงหงส์ ลำนำจันทร์ เป็นต้น

“ถ้าเขียนออกมาแล้ว ผู้อ่านคนแรกไม่ชอบ
จะมีคนอ่านที่ไหนชอบงานของเราอีก”

กึ่งจักร

นักเขียนหญิงนาม กึ่งจักร สร้างชื่อเสียงมาตั้งแต่เรื่อง *พรพรหมอลวง* ซึ่งเป็นเรื่องแรกของเธอ หลังจากนั้นนวนิยายจากปลายปากกาของ กึ่งจักร ก็ได้รับความนิยมจากนักอ่าน และได้รับการถ่ายทำเป็นละครโทรทัศน์เสมอมา

“ดิฉันจะเขียนหนังสือตามใจคนเขียนเป็นหลัก เพราะถือว่าคนเขียนเป็นคนอ่านคนแรก ถ้าอ่านแล้วสนุก คนอ่านส่วนหนึ่งที่ชอบเรื่องในแนวเดียวกันก็คงสนุกด้วย จะเขียนในสิ่งที่ชอบที่ถนัด และเขียนด้วยใจรักการทำงาน”

ด้วยหลักคิดเช่นนี้เองผลงานของกึ่งจักรแต่ละเรื่อง แต่ละครจึงดึงดูดให้คนนั่งเฝ้าหน้าจอโทรทัศน์อย่างเหนียวแน่น ขณะเดียวกันที่เป็นหนังสือไม่ว่าจะจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ใด ก็ได้รับการตอบสนองจากนักอ่านอย่างอบอุ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง *บ่วงหงส์ มนต์จันทร์* และเรื่องอื่นๆ

การที่เธอยืนอยู่บนถนนคนเขียนนวนิยายได้ยาวนาน เธอจึงมี “ขาประจำ” จำนวนไม่น้อย พุดต่างๆ ก็คือ เป็นนักเขียนที่มีนักอ่านยอมรับเป็นจำนวนมากคนหนึ่งนั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว คาสตร์และศิลป์การเขียนของเธอจึงเป็นเรื่องน่าสนใจไม่น้อย

สิ่งแรกสำหรับการเริ่มต้น

คนที่จะเดินเข้ามาบนถนนคนเขียนนวนิยาย กึ่งจักรบอกว่า “สิ่งแรกที่ควรเริ่มต้นคือสำรวจตัวเองก่อนว่า มีความรักในการอ่านการเขียนมากน้อยแค่ไหน การเป็นนักเขียนไม่ใช่ทำได้ในชั่วข้ามคืน อย่างน้อยต้องใช้เวลานับปีต้องทำงานมานานพอสมควรถึงจะอยู่รอด และพอมิผู้อ่านรู้จักบ้าง ฉะนั้นคนที่คิดจะมาตีอาชีพทางนี้ต้องมีใจรักมากพอที่จะอดทนทำงานได้อย่างต่อเนื่อง”

เมื่อใจตอบใจได้แล้วว่า “ฉันรักการอ่านการเขียน ฉันจะเป็นนักเขียนให้ได้” คำแนะนำข้อแรกคือ ลงมือเขียนคะ คนส่วนใหญ่ที่พบมาบอกว่าอยากเป็นนักเขียน แต่ไม่ยอมลงมือเขียน (เอ...แล้วอย่างนี้จะได้เป็นนักเขียนไหม

เนีย?) เริ่มแกะคะ เขียนอะไรก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นนวนิยายเรื่องยาว หรือเรื่องสั้นพลอตพิสดารพันลึก แค่ออให้เขียนบันทึกประจำวัน เขียนถึงความรู้สึก เขียนถึงจินตนาการ อะไรก็ได้ที่อยากเขียน”

เธอยกตัวอย่างการเริ่มต้นของเธอว่า “ตอนเรียนที่ธรรมศาสตร์ มีอาจารย์ท่านหนึ่งแนะนำวิธีการเขียนง่ายๆ ว่า เขียนวันละหนึ่งหน้ากระดาษ เขียนแล้วเอาใส่ลิ้นชักไว้ วันรุ่งขึ้นเอามาอ่านดู ถ้าไม่ชอบใจก็แก้ไขขัดเกลา แล้วเขียนเพิ่มอีกหนึ่งหน้า จากนั้นเอาใส่ลิ้นชักไว้เหมือนเดิม รุ่งนี้มาดูใหม่ ขัดเกลาแก้ไขส่วนที่ไม่ชอบใจใหม่ ทำอย่างนี้ภายในหนึ่งปี ท่านรับรองว่าได้เป็นนักเขียนแน่ๆ”

หลักในการเขียนนวนิยาย

หลังจากลงมือจดปากกาหรือกดแป้นคอมพิวเตอร์แล้ว อยากจะเขียนเป็นเรื่องเป็นราวอย่างไรดี คำแนะนำที่ง่ายที่สุดสำหรับมือใหม่เอี่ยมถอดตามของกึ่งจักรคือ “ดิฉันขอใช้วิธีการเขียนข่าว หลักการเขียนข่าวที่เรียนมาคือต้องเขียนตอบคำถามง่ายๆ ให้ได้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ทำไม และอย่างไร หรือที่เรียกกันสั้นๆ ว่า 5W 1H (Who, What, Where, When, Why และ How)

“ยกตัวอย่างง่ายๆ จากเรื่อง *ด้วยแรงอธิษฐาน* แล้วกัน พลอตเรื่องนี้เริ่มจากการคิดว่าส่วนใหญ่ในนวนิยายที่มีการกลับชาติมาเกิด พระเอกหรือนางเอกมักจะกลับมาเพื่อตามหาคนรักหรือตามมาด้วยความรัก ดิฉันเลยมีความคิดว่า ทำไมไม่ให้กลับชาติมาตามล่าตามล้างกันบ้างละ

“ตั้งนั้นทชมน (ผู้มีใจผูกพัน) จึงเกิดขึ้น คิดได้แล้วก็เอากระดาษมาหนึ่งแผ่น วาดวงกลมลงตรงกลาง ใส่พลอตของเราลงไป จากนั้นเริ่มลากเส้นรัศมี (เหมือนกับเด็กๆ วาดดวงอาทิตย์นะคะ)

“เส้นแรก--คือใคร จดรายชื่อตัวละครทั้งหมดลงมา แล้วใช้กระดาษอีกแผ่นเขียนบรรยายหน้าตา สีผม สีตา ผมสั้น ผมยาว และลักษณะนิสัยตัวละครแต่ละตัวนั้นไว้ จะได้ไม่พลาดเวลาเขียน

“รัศมีเส้นที่สองคือ ทำอะไร อันนี้คือเรื่องย่อของสิ่งที่จะเขียนคะ เช่น

นักทรมนเข้าใจผิดว่าถูกกฤตย์ คนรักเก่าในชาติที่แล้วฆ่าตาย จึงอธิษฐานก่อนตายให้กลับมาเกิดใหม่เพื่อแก้แค้น จิตของมนุษย์ก่อนตายถือว่าแรงมาก ทำให้หญิงสาวกลับมาพร้อมกับพลังอำนาจพิเศษในตัว ฯลฯ เส้นนี้จะเขียนเรื่องย่อๆ หรือจะเขียนโดยละเอียดก็ได้

“รัศมีเส้นที่สาม--คือ ที่ไหน เส้นนี้คือฉาก เรื่องราวเกิดขึ้นที่ไหนด มีสถานที่ไหนบ้างที่คิดว่าจะต้องใช้ในเรื่อง และเช่นกัน

“รัศมีเส้นที่สี่--เมื่อไหร่ คือเวลาที่เกิดขึ้น เริ่มจากเรื่องเกิดขึ้นในปัจจุบัน ในอดีตหรือว่าในอนาคต

“รัศมีเส้นที่ห้า--คือ ทำไม ทำไมเรื่องราวเหล่านี้จึงเกิดขึ้น เราต้องการนำเสนออะไรให้ผู้อ่าน อยากให้คนอ่านเห็นอะไร อย่าง ด้วยแรงอธิษฐาน สิ่งที่ยกอยากจะเสนอคือเรื่องการให้อภัย อยากให้รู้ว่าความแค้นนั้นไม่เคยส่งผลดีให้ใครเลย โดยเฉพาะตัวผู้แค้นเคือง ฯลฯ ใส่ลงไปเลย จะได้ช่วยไม่ให้เราหลงประเด็นที่จะนำเสนอ

“เส้นที่หก เส้นสุดท้าย--คือ อย่างไร เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างไร โดยวิธีไหน นำเสนอตามเวลาหรือสลับตัดตอนไปมาระหว่างปัจจุบันกับอดีต

“เมื่อคุณได้คำตอบทั้งหมดแล้ว ตรวจสอบว่ามีอะไรที่ต้องค้นคว้าหาข้อมูลบ้างหรือเปล่า อย่างจะเขียนเรื่องนางเอกมีพลังจิตก็ควรจะหาหนังสือเกี่ยวกับพลังจิตมาเตรียมไว้ อยากจะเขียนฉากแบบไหน ถ้าไม่เคยเห็นของจริงก็หาข้อมูลเตรียมไว้หน่อย เตรียมให้พร้อมทุกอย่าง แล้วลงมือเขียนล่ะ”

ศาสตร์แห่งการวางพลอตเรื่อง

พลอตเป็นเหมือนแกนของหนังสือ คือสารที่เราต้องการนำเสนอ โดยส่วนตัวของกิงฉัตรแล้ว “เมื่อคิดพลอตหนึ่งๆ ได้ มักจะได้ภาพรวมใหญ่ คือรู้ว่าเรื่องราวเกิดขึ้นอย่างไร และจบลงอย่างไร แต่สิ่งที่ไม่รู้คือเนื้อหาที่จะดำเนินไป สิ่งที่ทำก่อนลงมือเขียนคือค้นข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวที่จะนำเสนอ จากนั้นก็ลงมือเขียนตามพลอตที่วางไว้ ตามปกติพลอตใหญ่จะไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง แต่ฉบับพลอตหรือเรื่องปลึกย่อยในเรื่องอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์และโอกาส”

การใช้ภาษาให้เหมาะสมกับเรื่องราว

สำหรับภาษาที่ใช้ ระดับไหน อย่างไร กิงฉัตรบอกว่า “ภาษาที่ใช้ในเรื่องก็จะดูจากพลอตเหมือนกัน ถ้าพลอตเรื่องหนักมักใช้ภาษาที่เป็นทางการหน่อย ถ้าเรื่องเบา ก็อาจใส่ลูกเล่นในภาษาได้”

การสร้างตัวละคร

เกี่ยวกับการสร้างตัวละคร กิงฉัตรบอกว่าไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไร เพราะ “ตัวละครจะเกิดควบคู่ไปกับพลอต เพราะพลอตเป็นแบบนี้ ตัวละครถึงมีลักษณะอย่างนี้ และเพราะตัวละครมีอุปนิสัยอย่างนี้ การตัดสินใจอย่างนี้ เรื่องราวถึงได้ดำเนินไปอย่างนี้ ตัวละครที่วางไว้ ถ้าจะให้ตีความมีพัฒนาการตามเนื้อหาของเรื่องราว แต่ไม่จำเป็นที่ว่าทุกตัวต้องเติบโตขึ้นตามเนื้อหา เพราะในชีวิตจริง คนบางคนก็มีนิสัยคงเส้นคงวาตลอดได้เหมือนกัน

“จุดใหญ่จุดหนึ่งของตัวละครที่ไม่ควรพลาด คือ นิสัย ถ้าวางลักษณะตัวละครนิสัยอย่างนี้ ทั้งเรื่องก็ควรคุมไว้ ไม่ให้นิสัยโดดแตกต่างกันมาก ยกเว้นแต่ตัวละครนั้นมีความพิเศษอย่างเป็นพวกหน้าไหว้หลังหลอก หรือมีจิตใจแปรปรวน โลกเล”

การแก้ปัญหาเมื่อเขียนไม่ออก

ระหว่างเขียน ถ้าคิดไม่ออก วิธีแก้ปัญหของกิงฉัตรก็คือ “ไม่ฝืนเขียน จะหยุดงานนั้น แต่ไม่หยุดคิด หาอะไรอย่างอื่นทำ แต่ยังคงคิดไปเรื่อยๆ ว่าจะแก้ไขปัญหายังไงดี และเกิดเวลาผ่านไปสัปดาห์แล้วยังแก้ไม่ตก ที่นี้ต้องนั่งโตะแล้วล่ะ ลองเขียนฉากที่ติดขัดนั้นออกมาหลายๆ แบบ ขึ้นต้นหรือใช้คำพูดต่างๆ กันแล้วลองอ่านออกเสียงดังๆ ดู ดูว่าภาษาสั้นไหลไหม เหมาะสมไหม ดูว่าฉากแบบไหนเหมาะสมที่สุด แล้วเขียนไปก่อน จากนั้นก็ดำเนินเรื่องต่อ ถ้าผลออกมายังไม่น่าพอใจจริงๆ ปล่อยทิ้งไว้สักพักแล้วค่อยกลับมาทบทวนแก้ไขในจุดที่เคยติดขัดอีกที บางเรื่องของดิฉันเคยแก้กันเป็นบทๆ แก้ อยู่สามารถรอบสัปดาห์ก็มี”

เคล็ดลับการเขียนของกึ่งจิตร

นวนิยายของกึ่งจิตรแต่ละเรื่องได้รับความนิยม นั่นไม่ใช่เรื่องบังเอิญอย่างแน่นอน เมื่อถามถึงเคล็ดลับการเขียน เธอบอกว่า “เคล็ดลับหนึ่งที่ดิฉันถือมาตลอดในการเขียนหนังสือคือ เขียนเรื่องของตัวเองชอบอ่าน ไม่ฝืนเขียนอะไรที่ตัวเองไม่ชอบหรือไม่รู้ เพราะดิฉันถือเสมอว่าตัวเองเป็นผู้อ่านคนแรก ถ้าเขียนออกมาแล้วผู้อ่านคนแรกไม่ชอบ จะมีคนอ่านที่ไหนชอบงานของเราอีก”

การส่งผลงานไปเผยแพร่

เขียนเรื่องออกมาแล้ว หลายคนไม่กล้าที่จะส่งไปให้บรรณาธิการ เรื่องนี้ กึ่งจิตรแนะนำว่า “การส่งงานไปตามนิตยสารก็เป็นเรื่องสำคัญ ดูแนวการเขียนของตัวเองให้เข้ากับแนวนิตยสารหรือสำนักพิมพ์ที่จะส่งเรื่องไปนะคะ ลองอ่านนวนิยายหรือเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์อยู่เป็นแนว ถ้าเห็นว่าใช่โทนเดียวกับเรื่องของเราส่งไป ถ้าไม่ใช่ก็หาเล่มอื่น

“จำไว้เลยนะคะ ถ้าคุณเขียนเรื่องรักโรแมนติก ต่อให้เรื่องคุณดีแค่ไหน แต่ถ้าคุณเลือกส่งไปนิตยสารวิเคราะห์ข่าว คุณอาจจะไม่ได้รับการพิจารณา ลงตีพิมพ์ก็ได้ เพราะเมื่อนิตยสารจะเปิดกว้างสู่ผู้อ่านทุกแนว หากแต่ละเล่มก็ยังมีแนวทางหลักของตัวเองอยู่ค่ะ”

แนวทางของกึ่งจิตรน่าจะเป็นแนวทางให้ใครต่อใครหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่จะเป็นนักเขียนนวนิยาย

หมายเหตุ : สัมภาษณ์เมื่อ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖

ไพลิน รุ่งรัตน์

ชัชยภร แสงกระจ่าง ปัจจุบันเปลี่ยนนามสกุลเป็น บางคมบาง เจ้าของนามปากกา ไพลิน รุ่งรัตน์ ชมจันทร์ และอีกหลายนามปากกา เกิดเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ที่ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ในครอบครัว ที่มีบิดาเป็นชาวนาน มารดาเป็นครู

เดิมชื่อ ชัชยพร วิสุทธิกานต์ การศึกษา จบปริญญาตรี จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๕ - พ.ศ. ๒๕๒๓ รัับราชการที่กองกลางสำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี ต่อมาลาออกจากราชการมาเป็นอาจารย์พิเศษสอนในมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เป็นต้น

ด้านการเขียน เธอมีผลงานทั้งบทความ บทกวี เรื่องสั้น สารคดี และนวนิยาย สำหรับนวนิยาย มีลงตีพิมพ์ในนิตยสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสกุลไทย ขวัญเรือน และอื่นๆ

ผลงานรวมเล่มมีทั้งบทกวี เรื่องสั้น และนวนิยาย หนังสือรวมบทกวีใช้นามปากกา ชมจันทร์ เช่น มิเหมือนแม่นอันใดเลย และ อรุณในราตรี เป็นต้น

รวมเรื่องสั้น ญ หญิงอดทน ผู้หญิงนะ นางสิงห์มอเตอร์ไซค์ ดั่งมีงานเริ่งรีน เป็นต้น

ผลงานนวนิยาย เช่น บ้านไร่เรือนตะวัน หน้าต่างสี่ชมพู ประตูลีฟ้า จากดวงตาดอกไม้ ตะวันขึ้นที่ภูพระบาท จดหมายถึงดวงดาว เข้าฝัน คินฉาย สู่ดวงใจแผ่นดิน กระท่อมแสงเงิน บ้านนี้มีหมากับแมว หมู่บ้านคนฝันดี มิ่งมิตรในสวนดอกไม้ วุ่นวายสบายดี เป็นต้น

ผลงานที่ได้รับรางวัลมีนับ ๑๐ รางวัล เช่น รวมบทกวีชุด มิเหมือนแม่นอันใดเลย ได้รับรางวัลชมเชยประเภทบทกวี จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๓

และนวนิยายเรื่อง พระอาทิตย์คืนแรม ได้รับรางวัลชมเชย ประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๓

“ การสร้างตัวละคร เราจะต้องรู้ลึกกว่าเรามีชีวิตชีวาอยู่
ตรงหน้าแน่นอนแล้ว จึงจะลงมือเขียน ”

ไพลิน รุ่งรัตน์

ไพลิน รุ่งรัตน์ เป็นนามปากกาของ ชัยพร แสงกระจ่าง สำหรับวรรณวิจารณ์
ใช้นามปากกา ชมจันทร์ สำหรับบทกวี และยังมีผลงานในนามปากกาอื่นๆ

ผลงานของ ชัยพร แสงกระจ่าง มีผู้นำไปสร้างละครโทรทัศน์หลาย
เรื่อง และยังได้รับรางวัลวรรณกรรมอีกมากมาย นอกจากนี้ นักอ่านยังให้
การต้อนรับอย่างชวนชมชื่นใจเสมอมา

ศาสตร์และศิลป์การเขียนเป็นอย่างไรนั้น ย่อมเป็นแนวทางให้แก่ผู้
สนใจเดินบนถนน “นักเขียน” ได้เป็นอย่างดี

พื้นฐานก่อนเขียนควรสั่งสมอย่างไร

ชัยพร แสงกระจ่าง ให้เดินบนบันไดสี่ขั้น นั่นคือ...

ขั้นที่หนึ่ง เราอยากเป็นนักเขียนจริงๆ หรือเปล่า เราพร้อมที่จะเป็น
นักเขียนไหม ไม่ว่าจะเขียนอาชีพ หรือนักเขียนสมัครเล่นก็ตาม ถ้าเรา
อยากจะเป็น เราก็จะได้คำตอบมาว่า เรารักในเส้นทางนี้จริง เราจะเอาจริง
กับการเขียน เราอยากจะเป็นนักเขียนอย่างไม่ต้องสงสัย

ขั้นที่สอง เมื่อเรามีความอยากเป็นนักเขียนແ่งแน่งแก้ไขแล้ว เราก็ต้อง
ถามตัวเองต่อไปอีกว่า แล้วเรามีอะไรจะเขียน เราอยากเป็นนักเขียน แล้วเรา
จะเขียนเรื่องอะไร

ประสบการณ์ตรงในชีวิตของเราน่าเขียน ควรเขียนมากน้อยแค่ไหน
มีเรื่องไหนใหม่ที่ไม่ได้เขียนแล้วจะต้องลงแดงตาย มีเรื่องไหนใหม่ที่เรา
อยากเล่า เราอยากเขียนเป็นตัวหนังสือให้คนอื่นได้อ่านกัน

มีเรื่องไหนใหม่ที่เสียงเล่าของมันเป็นต้นเราอยู่ในหัวของเรา เรื่องของเรา
ของพ่อ ของแม่ ของคนข้างบ้าน ของเพื่อนรักในโรงเรียน ฯลฯ

และเพียงแต่ประสบการณ์ตรงของตัวเองก็ไม่พอ เราต้องถามอีกว่า
แล้วถ้าไม่เล่าเรื่องของเราละ เราอยากเล่าเรื่องของคนอื่นไหม เราอยากเล่าเรื่อง
ของคนที่เรารู้จัก หรือคนที่เราได้ยินได้ฟังใหม่ หรืออยากเล่าเรื่องที่เรเคยอ่าน

เคยรับรู้มาไหม

คือถ้าเราไม่เขียนเรื่องจากประสบการณ์โดยตรง เราก็อาจจะเขียนจาก
ประสบการณ์โดยอ้อมก็ได้

ขั้นที่สาม ลสำรวจตัวเองด้วยว่า เรามีความละเอียดอ่อนพอไหมที่จะเดิน
เส้นทางนี้ เพราะการเขียนหนังสือเป็นงานศิลปะ งานศิลปะต้องออกมาจากใจ
ต้องเอาใจเข้าสัมผัส เมื่อใจสัมผัสแล้วรู้สึก เราจึงเขียน ถ้าหากใจของเรายังไม่
ซาๆ ไม่อยากรู้สึกรู้อะไร ไม่สนใจ ไม่มีอารมณ์กับเรื่องใดทั้งสิ้น ก็แสดงว่า
ใจของเรายังไม่ละเอียดอ่อนพอ โอกาสที่จะถ่ายทอดความเป็นมนุษย์ที่จริงแท้
ที่มีใจให้ตัวละครก็อาจจะน้อยลงไป ถ้ามีความละเอียดอ่อนมาก มีความรู้สึก
มาก ก็จะถ่ายทอดความเป็นมนุษย์ได้ดีมากขึ้นไปอีก เพราะฉะนั้น ถ้าเราเป็น
คนละเอียดอ่อน เราก็จะเห็นสิ่งเล็กๆ เราก็จะช่างสังเกต เราก็จะเห็นในสิ่งที่
คนอื่นเขาไม่เห็น ถ้าเป็นกวี เขาก็เรียกว่ามีดวงตาที่สาม

ขั้นที่สี่ ถามตัวเองด้วยว่า มีความอดทนพอไหมที่จะเดินไปจนตลอด
รอดฝั่งบนทางสายนี้ ไม่ได้หมายความว่า เชิญชวนทุกคนมาเป็นนักเขียน
อาชีพ แต่เพราะบนถนนสายนี้เป็นถนนที่มีขั้นมีตอน มีลำดับ มีได้ก้าวพรวด
เตียวจะถึงธงชัย หรือความสำเร็จจะวางอยู่ตรงหน้าแค่เอื้อม หากแต่เป็นถนน
ที่ต้องเดินไปที่ละก้าว ทีละก้าว ไม่ว่าจะเขียนอาชีพ หรือนักเขียนสมัคร
เล่น ก็ต้องก้าวไปที่ละก้าวเช่นกัน ถ้าเราไม่อดทนพอ เราไม่ใจเย็น อยากจะ
รวยหรืออยากจะมีชื่อเสียงเร็วๆ ถนนสายนี้อาจจะไม่ง่ายเช่นนั้น เพราะฉะนั้น
ก็ต้องเตรียมใจเอาไว้เลยว่า การเดินบนถนนนักเขียนต้องอดทน

การอ่านอย่างนักเขียนต้องอ่านอย่างไร

การอ่านเป็นกระบวนการตามธรรมชาติ นักเขียนก็ต้องอ่านแบบนักอ่านโดย
ทั่วไปก่อน

“ดิฉันเชื่อว่า ไม่มีนักอ่านคนไหนเริ่มต้นด้วยความคิดว่า จะอ่านแบบ
นักเขียน แต่การอ่านแบบนักอ่านจนกระทั่งเข้าใจคลอ ทำให้เราอยากเป็น

นักเขียน และเมื่ออยากเป็นนักเขียน หรือเป็นนักเขียนแล้ว กระบวนการเก็บเกี่ยวในขณะอ่านก็จะเปลี่ยนไปบ้าง”

นักเขียนอ่านหนังสือด้วยสายตาของนักเขียน เวลาอ่านก็จะมองเห็นทะลุไปถึงโครงสร้างเนื้อหาและกลวิธีการเขียนของนักเขียน มันเป็นกระบวนการการอ่านที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ เหมือนกับเวลาเราอ่านนวนิยายสักเรื่องหนึ่งเราก็จะมองเห็นทะลุไปถึงเนื้อหาสาระที่ผู้เขียนหยิบมาเขียน เห็นไปถึงกลวิธีในการนำเสนอ เห็นกระจ่างแจ้งในใจ”

แล้วจะเห็นว่า “อ้อ...นักเขียนคนนี้เขาเปิดตัวละครแบบนี้ะ ไม่เหมือนใคร หรือเหมือนใคร มันจะเกิดกระบวนการเปรียบเทียบ พินิจพิเคราะห์ขึ้นมาเองโดยอัตโนมัติ เรียกว่ามีสายตาดึงจับขยับจะหยิบมาใช้บ้างมากขึ้น ทำให้อ่านหนังสือสนุกขึ้นในอีกแบบหนึ่ง อาจจะไม่ ‘อิน’ กับเรื่องเหมือนเมื่อตอนเป็นนักอ่านอย่างเดียว แต่อาจจะ ‘อิน’ กับกลวิธีการเขียนมากขึ้น”

เพราะเกิดการศึกษาคิเคราะห์และประเมินกระบวนการการเขียนไปด้วยโดยอัตโนมัติ

การหาเรื่องราวมาเขียน

ทุกครั้งที่เขียน...“ดิฉันจะถามตัวเองว่า เรื่องที่เราอยากเขียนคือเรื่องอะไร เรื่องอะไรที่ตกค้างอยู่ในใจและอยากเขียน เมื่อรู้แน่แล้วก็เตรียมหาข้อมูลทั้งหนังสือ อินเทอร์เน็ต และการซักถามคนรอบข้าง”

การวางโครงเรื่องอย่างไร

ชมัยภรบอกว่า... เริ่มจากกำหนดเหตุการณ์สำคัญๆ ของเรื่องเอาไว้เลย เขียนลงไว้ให้เป็นเรื่องเป็นราว แต่ไม่ต้องละเอียดมาก เพราะถ้าละเอียดมากเกินไปมันจะขยับตัวไม่ได้ จะทำให้เรื่องแข็ง ไร้ชีวิตชีวา โดยในโครงสร้างนี้จะต้องมีส่วนหลักคือ ตอนเปิดเรื่อง ตอนดำเนินเรื่อง และตอนจบ

วางให้เรียบร้อยด้วยว่า เหตุการณ์สำคัญที่สุดของเรื่องคืออะไร และจะ

มีเหตุการณ์อะไรบ้างที่จะนำไปสู่เหตุการณ์นั้น

และเน้นว่า “การวางโครงเรื่อง ทุกเหตุการณ์จะต้องมีความสัมพันธ์กัน”

การสร้างตัวละครมีวิธีอย่างไร ทำอย่างไรให้ตัวละครมีชีวิต

ชมัยภรแนะนำ...ก็อาจจะใช้วิธีหยิบเอาจากคนจริงๆ ที่เรารู้จักจริงและสนิทพอที่จะมองเห็นความเป็นมนุษย์ในตัวเขา แต่อย่าเอามาทั้งหมดจนกระทั่งเขารู้ตัว หรือคนรอบข้างรู้ตัว เพราะในกรณีที่เกิดความเสียหาย เขาอาจฟ้องร้องเราได้ การสร้างตัวละคร เราจะต้องรู้ลึกว่าเขามีชีวิตชีวาอยู่ตรงหน้าแน่นอน แล้วจึงจะลงมือเขียน ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วตัวละครจะแข็ง ไม่มีความเป็นมนุษย์ ไม่สมจริง

การเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับเนื้อหา

สำหรับชมัยภรแล้ว...การเลือกใช้ภาษาจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ถ้าเราเลือกตัวละครได้ เราก็ต้องรู้ว่าตัวละครนั้นจะใช้ภาษาเช่นไร เป็นชาวบ้าน เป็นปัญญาชน หรือเป็นเจ้าของชาย เป็นเจ้าหญิง แต่ละตัวย่อมมีภาษาที่แตกต่างกันออกไป การกำหนดภาษาจะกำหนดมาจากตัวละครและแนวเรื่องที่เราต้องการนำเสนอ

ส่วนการสร้างบรรยากาศให้สะท้อนอารมณ์...

นักเขียนจะต้องทำให้ฉากและบรรยากาศของเรื่องสอดคล้องกับแนวเรื่องที่นักเขียนเลือก เช่นว่า ถ้าเป็นเรื่องรักหวาน ฉากและบรรยากาศก็ต้องสอดคล้องกัน ถ้าเป็นเรื่องระทึกขวัญ ฉากและบรรยากาศก็ต้องสีกลับน่ากลัว ถ้าหากมีสถานที่จริงเปรียบเทียบได้ก็จะทำให้บรรยายง่ายขึ้น แต่ถ้าไม่มีก็อาจจะใช้วิธีดูจากหนัง หรือดูจากภาพถ่ายก็ได้ในระดับหนึ่ง แต่ทั้งหมดนั้นก็ต้องผสมจินตนาการเข้าไปอีก เพื่อให้เป็นฉากและบรรยากาศของเรื่องที่กำลังเขียนอย่างแท้จริง

ส่วนการสื่อความคิดอุดมการณ์ผ่านเรื่องหรือตัวละครอย่างไรถึงจะเนียนนั้น

คำตอบคือ “ถ้าคิดชัด รู้สึกจริง ทุกอย่างก็จะ ‘เนียน’ ค่ะ”

เมื่อลองเขียนนวนิยายออกมาแล้ว วิธีสำรวจว่าดีหรือไม่ นอกจากลองให้เพื่อนอ่าน ให้เพื่อนวิจารณ์แล้ว ชมัภรณะให้นำเอาหลักวิจารณ์มาพิจารณา

“ตามหลักการของนักวิจารณ์ ก็คงต้องมีเนื้อหาสาระที่ดี มีกลวิธีการเขียนที่ดี และมีความคิดสร้างสรรค์ ๓ ข้อนี้ก็ครบคลุมครบถ้วน”

ขั้นตอนการเขียนนวนิยาย

ยกตัวอย่างนวนิยายเรื่อง พระอาทิตย์คั่นแรม ขั้นตอนการเขียนเริ่มบั้งโอเดียจากอะไรก่อน แล้วขั้นตอนการเขียนเป็นอย่างไร

เรื่องนี้...ได้แรงบันดาลใจมาจากการที่วันหนึ่งได้ไปฟังแพทย์หญิงอมรา มลิลลา บรรยายธรรมที่โรงพยาบาลรามาริบัติ และได้เห็นเด็กหนุ่มคนหนึ่งมีแม่มองมาฟังธรรม คนที่นั่งข้างๆ ก็กระซิบบอกว่า เขาเป็นหนุ่มน้อยที่อกหักรักคุณก็เลยคิดฆ่าตัวตาย โดยการเอาปืนจ๋อยยิงศีรษะ แต่ไม่ตาย กลายเป็นว่ากระสุนตัดประสาทตา ทำให้กลายเป็นคนตาบอด แม่ก็เลยต้องงูมาฟังธรรม

“ดิฉันสะเทือนใจมาก เพราะแทนที่เด็กหนุ่มจะเป็นคนดูแลแม่ กลับกลายเป็นแม่เป็นคนดูแลเขา แต่ดิฉันก็ไม่กล้าไปถามอะไร เพราะรู้สึกว่าถ้าเราไปถามเขาว่าทำไมเขาจึงเป็นเช่นนี้ก็จะเป็นการทำร้ายจิตใจเขาซ้ำอีก ก็เลยมาจินตนาการเอง ประจวบกับมีผู้พาไปโรงเรียนพระมหาไถ่ และพาไปพบคนตาบอดอีกคนหนึ่งชื่อโคราช ได้ฟังเขาคุยเรื่องชีวิตที่เป็นคนตาบอดอีกแบบหนึ่งคือ เมื่อเรียนอยู่ปี ๓ จักขุแพทย์ก็บอกว่า อีกสองปีเขาจะตาบอด นี่ก็เป็นเรื่องสะเทือนใจไปอีกแบบหนึ่ง เพราะคนที่รู้ตัวล่วงหน้าว่าจะตาบอด มันน่าตกใจมาก”

ได้เรื่องมาแล้ว “เราก็เอาเรื่องสองเรื่องที่ได้ยินได้ฟังมาผสมรวมกันเป็นพลอตขึ้นมา ให้คนตาบอดเด็กหนุ่มชื่อภรณ์ฆ่าตัวตาย แต่ไม่ตาย จำเป็นต้องใช้ชีวิตอย่างคนตาบอด และให้เรื่องมีสีสันขึ้นโดยการให้เพื่อนผู้หญิงที่ชื่อ

เหมือนใจเป็นคนคอยมากำกับชีวิตของภรณ์ เป็นคอนทราสต์สร้าง และให้คนตาบอดที่เป็นหนุ่มใหญ่ ผู้มีประสบการณ์เป็นคนคอยช่วยเหลือตอนที่ไปอยู่ในโรงเรียนสอนคนตาบอด”

จุดประสงค์ในการเขียนเรื่อง พระอาทิตย์คั่นแรม “ก็คือจะให้คนที่มีปัญหา (ตาบอดหรืออะไรก็ตาม) ลุกมาสู้ชีวิตให้ได้ แม้ว่าการสู้ของเขาจะเปรียบดังพระอาทิตย์ในยามกลางคืน และเป็นคืนเดือนมืดด้วยก็ตาม”

ขั้นตอนการเขียน พระอาทิตย์คั่นแรม น่าจะเป็นแนวทางของผู้สนใจเขียนนวนิยาย แต่ยังคงจืดๆ จ๋องๆ ไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไรได้เป็นอย่างดี

คำแนะนำสำหรับคนที่จะก้าวสู่ถนนนักเขียน

ข้อควรยึดถือสำหรับนักเขียนใหม่คือ ลงมือเขียน อย่ารีรอ ลังเล เขียน เขียน เขียน เพื่อให้จบเรื่อง เมื่อเขียนจบแล้ว หาบรรณาธิการอ่านให้เพื่อพัฒนางานเขียน แก้ไข ปรับปรุง และแน่นอนที่สุด นักเขียนใหม่ต้องมีความอดทนสามารถรอคอยความสำเร็จได้ ไม่รีบร้อน ไม่ตามใจคนอื่น แต่เขียนเรื่องที่ยากเขียนจริงๆ

อาชีพนักเขียนในสายตาของชมัภรณะ คือ “สนุกดีค่ะ เพราะได้เขียนอย่างที่อยากเขียน มีบ้าง อดบ้าง เป็นเรื่องธรรมดา ประกอบอาชีพอะไรก็เหมือนกันหมด ได้มากบ้างน้อยบ้าง แต่ที่ดีก็คืออาชีพนี้ เป็นอาชีพอิสระขึ้นต่อตัวเอง ไม่ขึ้นต่อใคร ไม่มีใครมาบังคับบัญชา จะดีหรือจะเลวก็ด้วยตัวเราเอง”

ส่วนรายได้ของนักเขียนนั้น “ถ้ามีชีวิตพอเพียงก็พอกินค่ะ แต่ถ้าจะใช้ชีวิตหรูหรา ก็คงลำบากหน่อย กรณีนี้หมายถึงดิฉันนะค่ะ”

ข้อมูลข่าวสารในโลกออนไลน์ช่วยนักเขียนได้มากน้อยเพียงใด

“ช่วยได้มาก เพราะเป็นพื้นฐานของการค้นคว้า แต่เราต้องไม่เชื่อเต็มร้อย เพราะโอกาสผิดพลาดมีเยอะ ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น แล้วค้นคว้าเพิ่มเติม

จากเอกสารสิ่งพิมพ์อีกทีค่ะ”

นักเขียนในอนาคต

“ต้องเพียงพอ และตามโลกให้ทัน งานก็จะทันคนอ่าน ไม่ตกยุค และถ้าจะให้ดีถ้าสามารถนำยุคหรือนำคนอ่านไปได้หน่อยๆ ก็จะดีมาก จะทำให้อยู่ในอนาคตสนุกค่ะ”

หมายเหตุ : สัมภาษณ์เมื่อ สิงหาคม ๒๕๕๔

